

XLV. ÉVFOLYAM

4. SZÁM

1932. ÁPRILIS

MAGYAR
TANÍTÓKÉPZŐ

A TANÍTÓKÉPZŐ-INTÉZETI TANÁROK ORSZÁGOS
EGYESÜLETÉNEK FOLYÓIRATA

SZERKESZTI

KISS JÓZSEF

BUDAPEST, 1932

KIADJA A TANÍTÓKÉPZŐ-INTÉZETI TANÁROK ORSZÁGOS EGYESÜLETE

A Magyar Tanítóképző, a nagyszünet kivételével, lehetőleg havonként jelenik meg. — Előfizetési ára egy évre 8 pengő.

Az áprilisi (4-ik) szám tartalma:

<i>Dr. Szemere Samu:</i> Hegel a pedagógus	115
<i>Dr. Soós Béla:</i> Megfigyelések a zürichi tanítónőképző intézetben . .	115
<i>Jaloveczky Péter:</i> A növénytan tanítása tanító- és tanítónőképző- intézetekben	125
<i>Kiss József:</i> A tanító-, tanítónő- és óvónőképző-intézetek tanulóinak statisztikai adatai az 1950—51. tanévről	155
Egyesületi élet. Választmányi ülés. (159.). — Közgyűlés (159.). — Memorandum a rajztanítás ügyében (159.). — Jelölőbizottsági gyűlés (141.). — <i>Mihalik József:</i> Márciusi taggyűlés.	
Irodalom. <i>Vikár Kálmán:</i> Búcsú az iskolától. Ism. <i>Szalatsy Richárd</i> (142.).	
Hirek. <i>Dr. Nagy Árpád</i> † (142.). — <i>Grúz Frigyes</i> † (145.). — Mű- teremkiállítás (145.). — <i>Adomány</i> (145.). — Nyugdíjazások (145.). — Irodalmi szemle (145.). — Kultúrdélutánok a nyíregy- házi áll. tanítóképzőben (145.). — Személyi hírek (144.). — Kedvezményes elszállásolás Budapesten (144.). — Uj olasz tanítóképző-intézetek (144.). — Nyári tanfolyam a müncheni egyetemen (144.). — Nyugtázás (144.).	

Tanítóképző-Intézeti Tanárok Országos Egyesülete.

- Elnök:** *Pároy Endre* áll. tanítónőképző-int. igazgató (Damjanich-
utca 45. sz.).
- Alelnökök:** *dr. Frank Antal* (Budapest), *Móczár Miklós* (Jász-
berény), *Tabódy Ida* (Cinkota), *dr. Becker Vendel* (Szeged),
Hamar Gyula (Sopron).
- Főtitkár:** *Mihalik József* (Budapest, VII. Damjanich-utca 45. sz.,
Áll. tanítónőképző-intézet.) Az egyesületi étellel kapcsolatos
megkeresések, indítványok, adminisztrációs ügyek stb. a fő-
titkárhoz tartoznak.
- Titkár:** *Prohászka Ferenc dr.* (Budapest, I. Fery Oszkár-utca 40.
Áll. tanítóképző-intézet.)
- Pénztáros:** *Pócza József* (Bpest, V. Báthory-u. 12. IV. em., kir.
főigazgatóság.) Az egyesületi étellel kapcsolatos minden
pénzküldemény a 48.627. sz. postai befizető lapon küldhető be.
(A csekkszámja tulajdonosa: Tanítóképző-intézeti tanárok
országos egyesülete, Budapest.) A pénztárhoz kell címezni
a lap szétküldésére vonatkozó reklamációkat és a lakás-
változtatásra vonatkozó bejelentéseket.
- Ellenőr:** *Éber Rezső.* **Házalapozató:** *Jaloveczky Péter.*
- Szerkesztő:** *Kiss József* (Budapest, VI., Király-utca 110. II. 8. Tel.:
Aut. 155—52.) Kéziratok, cserepéldányok, ismertetésre szánt
könyvek a szerkesztő címére küldendők.

MAGYAR TANÍTÓKÉPZŐ

A TANÍTÓKÉPZŐ-INTÉZETI TANÁROK

ORSZÁGOS EGYESÜLETÉNEK

FOLYÓIRATA

XLV. ÉVFOLYAM

4. SZÁM

BUDAPEST, 1932

ÁPRILIS

<p>SZERKESZTŐSÉG, hová a lap szellemi részét illető minden közlemény küldendő: BUDAPEST, VI., Király-utca 110. II. 8. Kéziratokat nem adunk vissza.</p>	<p>SZERKESZTI: KISS JÓZSEF</p>	<p>Tagsági vagy előfizetési díj évenként 8 P. Az egyesülettel és a lappal kapcsolatos minden befizetés 48.627 sz. csekklaupon történhet. (A csekk számla tulajdonosa: Tanítóképző-intézeti tanárok országos egyesülete). Reklamációk Pócza József egyesületi pénztáros címére Bpest, V., Báthory u. 12. IV. küldendők. Hirdetések megegyezés szerint.</p>
---	---	---

Hegel a pedagógus.

— Halálának 100. évfordulója alkalmából. —

Az 1932. február 18-iki taggyűlésen tartott előadás gondolatmenete.

Hegel helyét a gondolkodás történetében úgy lehet megjelölni, hogy ő a legnagyobb a Kant utáni idealisztikus filozófusok között. Gondolatrendszerre átfogja mindazokat a motívumokat, amelyek a Kant nyomán támadt filozófiai fejlődésben megszólnak. Hegel továbbá a legnagyobb filozófiai szisztematizátor; korának egész gondolatanyagát beledolgozza rendszerébe; a legnagyobb polihistorok egyike, ki tudását eszményi elrendezettséggel tárja elénk. S Hegel metafizikus: a tapasztalat világa neki csak felszín, amely mögött lényegesebb, értékeesebb világ rejtőzik; a megismerésnek szerinte nincsenek elvileg át nem hágható korlátai, az exakt tudás természetadta határain túlmegy hite erejével.

Hegel gondolatrendszerének az a hit a hordozója, hogy minden lét és történes lényege az ész. Ész, szellem uralkodik időtlenlogikai törvényszerűséggel mind a természeti, mind a szellemi univerzumban s ez a „világész“, ez a „világsszellem“, mivel lényegileg az emberi ésszel azonos, a magunk gondolkodásában ismerhető meg közvetlenül. Így hát csak azokat a kategóriákat kell kiderítenünk, melyek megismerő tevékenységünk alapjai, hogy egyúttal a világvalóság kategóriáit is megragadjuk.

Az emberi észtevékenység kategóriáit kifejti Hegel a logikában. Módszere: a dialektikai módszer. Eszerint a fogalommozgás ritmusa a tézis, antitézis és szintézis hármasság: az adott fogalom belső szükségszerűséggel átesap ellentétébe, a fogalmak ellentmondását pedig magasabb egység szünteti meg. Így a legegyszerűbb, legelvontabb fogalom, amelyből a gondolkodás kiindul, a lét (Sein) fogalma, az ellentét, amelyet felidéz, a nem-lét (Nichtsein), a kettőnek szintetikus egysége a levés (Werden) fogalma, amely egyszerre létet és nem-létet jelent. Az így nyert fogalom újabb triadikus fejlődés kiindulópontja s ilyképpen a gondolkodás mind teljesebb fogalmakhoz hatol előre. Hegel logikája minden el-

vontsága mellett is vonatkozásban van a valósággal; a gondolat síkjában megrajzolja azt az utat, amelyet az ész megtesz a természetben és a szellemben legfőbb megvalósulásáig a filozófiai önmagáraeszmélésben.

Ennek megfelelően a hegeli rendszernek két főrésze van: a természet filozófiája és a szellem filozófiája. Hegelnél minden a legbensőbbben függ össze egymással, a természeti és szellemi fejlődés minden fokozata logikai szükségszerűséggel következik az előbbi fokozatból s minden a rendszerben való helye és az egészre való vonatkoztatása által kap értelmet és jelentőséget. De Hegelt spekulatív merészsége tévútra is vitte. Az ész korlátlan megismerőképességében bízva, lenézte a tapasztalatot s nélkülözhetőnek vélte a világ megismerésében. Így nem kerülhette el a fellendülő tapasztalati tudomány kritikáját, amely egyik főoka volt annak, hogy a hegeli filozófia hova-tovább hitelét veszítette.

Legsajátabb tette Hegelnek a szellem filozófiája. Az egyetemes emberi kultúrélet benne a legegységesebb és legmélyebb értelmezést nyerte. Az az alapgézet érvényesül benne, hogy az emberi szellem csak a történeti fejlődésben képes észfeladatát megoldani: ezzel Hegel a történeti világszemléletnek lett klasszikus képviselője. A legnagyobb magaslatokra a történelemtől, művészetéről, vallásról és filozófiáról szóló tanításaiban emelkedik. A filozófiában jut Hegel szerint a világszellem önmagának legteljesebb, legvilágosabb, fogalmi megértéséhez. Azzal, hogy Hegel azt is történeti szempontból nézi, a filozófia történetének lett megteremtője. — A szellem filozófiája (ma szokásosabb szóval: kultúrfilozófia) Hegel filozófiájának legtartósabb hatású része. Senki oly nyomatékosan nem tette tudatossá a történelmi világ létét, mint Hegel. Mintegy új dimenzióval gazdagította a világ filozófiai fogalmát. Pedagógiai szempontból is a szellem filozófiája válik fontossá.

Hegelnek nincsenek pedagógiai munkái. De különböző műveiben elszórt pedagógiai gondolatait összeállította és kiadta három részben *Taulov* Gusztáv (1855.). A bennük megnyilatkozó pedagógiai koncepciót akkor tudjuk igazán méltatni, ha szembeállítjuk az előző kor pedagógiai gondolkodásával.

A felvilágosodás korának egyik jellemző vonása az *individualizmus*: a nevelés feladata az egyénnek önmagáért való kiművelése; a társadalmi közösségeknek és intézményeknek is abban van a pedagógiai fontosságuk, hogy az egyén kiművelésének célját szolgálják. Másik jellemvonása a *naturalizmus*: a nevelés feladata a természetadta képességek kifejlesztése. Harmadik jellemvonása az *utilitarizmus*: azt kell tanítani, aminek gyakorlati haszna van. Mindezekkel szembehelyezkedik Hegel. Mivel szerinte az egyetemes szellem (a kultúra) az abszolút értékesség, azért az egyén csak annyiban fontos, amennyiben az egyetemes szellem hordozója. A nevelés főfeladata tehát csak az lehet, hogy az egyént megtelítse az objektív kultúra javaival, hogy ezeknek az egyes életében való megelevenítésével biztosítsa az egyetemes szellem

fennmaradását. Az egyén erkölcsi nevelése nem lehet más, mint az egyénnek a közösségek, a család, a társadalom, az állam számára való nevelése. Az államban, persze a kultúrállamban, látja Hegel az erkölcsiség legfőbb hordozóját, konkrét megvalósulását; erkölcsösségre nevelni annyi, mint jó állampolgárt nevelni. *Hegel az állampolgári nevelésnek klasszikus hirdetője*. Ezzel függ össze Hegel állásfoglalása a naturalizmussal szemben. A természetes ember Hegel szerint nyers, tökéletlen, a természetes ösztönöket meg kell nemesíteni, a természetes embert szellemivé kell nevelni. Hegel a szigorú fegyelem szószólója; csak a természetes ösztönök legyőzésével érheti el a gyermek az ész által meghatározott, tudatos akarat szabadságát. Az utilitarizmussal szemben hangoztatja Hegel: mivel az egyetemes szellemi életbe való belenevelődés a fontos, azért az ismeretek értékelésében nem lehet a hasznosság az irányadó. Az iskolának érdeklődést kell keltenie a dolgok iránt, tekintet nélkül a ránk háramló haszonra. De ugyanezen elv alapján elítéli Hegel a neohumanizmus formalizmusát is: a klasszikus nyelveket nem formális képző hatásuk, hanem a bennük feltárolt jelentős eszmetartalom kedvéért kell tanítani.

Hegel filozófiájának hatása, különösen a kultúrfilozófiai elmélkedésben, mind a mai napig tart. Németországban, másutt is, némely filozófiai irányt méltán neohegelianizmusnak lehet nevezni. Olaszországban is nagy volt Hegel hatása. Hegel felfogása az államról, mint az erkölcsiség konkrét megvalósulásáról, továbbá történetfilozófiájának alapeszméje, hogy a szabadság a világtörténelmi fejlődés végcélja, filozófiai alapozást adott az olasz szabadságtörekvéseknek. A politikai szabadság kivívása után az olasz egyetemeken nagy tért hódítanak a hegelianusok.

Mi pedig ma, akik egy zavaros korban élünk, akik érezzük a világtörténelmi erők működését, de nem látjuk, merre visztunk: Hegeltől tanulhatunk hitet és bizalmat: hogy mindenek ellenére is az emberiség útja egy magasabb erkölcsi rend felé vezet.

Dr. Szemere Samu.

Megfigyelések a zürichi tanítónőképző-intézetben.

Külföldi viszonyok tanulmányozása közben önkéntelenül is állandó összehasonlításokat végzünk. Mivel pedig ez az egybevetés rendszeren csak néhány érintkezési pontra támaszkodik — rendszeren éppen a felszínes kérdésekre — a kép majdnem mindig torz. Így szoktunk beszélni a „boldog Svájc”-ról is, ha csak felületesen vetünk oda néhány adatot. Pedig ha a svájci nevelésügy kétségtelenül rendkívül magas színvonalának a magyarázatát igyekszünk megkeresni, s ebből a tényből vonni le a következtetéseket, akkor egészen más, sokkal komolyabb, de egyben nemvárt kötelezettségeket jelentő megállapításokra jutunk.

Mondjuk, hogy Svájcban nagyszerűen fizetik a tanerőket. És ez igaz is: egy elemi iskolai tanító 3800—5000 fr-t, egy Secundärschullehrer 4800 fr. kezdőfizetést, egy középiskolai tanár (ide

sorozzák a Seminarlehrert is) 7500—10.800 fr-t kap évente.¹ Az utóbbi összegnél még az is nevezetes, hogy a szolgálat első 12 évében eléri a maximumot, azután nem változik semmi címen. Ellenben már a nyugdíjazásnál mostohább állapotokról beszélhetünk. A nyugdíjjogosultság 30 évi szolgálattal kezdődik, ami a fizetés 50 százalékára jogosít, a 65. életév elérése után jogosult a tanerő nyugdíjaztatását kérni. Fizetésének $\frac{3}{4}$ -ét kapja. 70. életévének betöltése után nyugdíjba kell mennie.

És mit szólnánk mi ahhoz a rendszerhez, hogy ott az egész tanítótestületet háromévenként újra választják?² Aki nem nyer alkalmazást, az államtól mindössze $\frac{1}{4}$ évi fizetést igényelhet, végkielégítés címén. Igaz ugyan, hogy pl. a zürichi *Höhere Tochterschule* igazgatójának szives közlése szerint ilyen eset nem fordult még náluk elő. Ennek a rendszernek az áttelepítését a mi viszonyaink közé legalábbis aggályosnak gondolnám. Mert a néplélek különbözősége a legsúlyosabb tényező, ami megkülönbözteti Svájc nevelésügyét a mienktől. A néplélek érvényesül az iskolák berendezésében, a növendékek, tanárok és társadalom viszonyában egyformán.

Hadd mondjak erre egynehány adatot. Zürich kanton lakossága összesen 600.000 lélek; közülük a többség falun él, földmivelő vagy ipari munkás. És ez a kanton *népszavazással* létesített egy külön kantonális egyetemet, a szövetségi egyetem mellett és építésére 12.500.000 fr-t utalt ki. Épített Zürich egyik külvárosában 3.500.000 fr költséggel új elemi iskolát, holott a régi iskolaépületek is mind századokra szólóan szilárdak. Az iskolaépítésnél mindig a legmegbízhatóbb anyag szerepel — szinte kizáróan terméskő. A berendezés a lehető legmasszívabb, szinte elpusztíthatatlanul jó: ők is a jövőnek építenek, mert maguk meg a százados múlt áldásait élvezik. A Höhere Tochterschule, Zürich legnagyobb középfokú leányintézete, amiben van gimnáziumi, tanítóképző- és nevelő- (Frauenbildungsschule) tagozat, egyik tanárának a szavai szerint, „valósággal megdöbbentő fényűzéssel épült, a mi svájci viszonyainkat véve tekintetbe.“

Igen — ezek svájci viszonyok! Zürich olyan hatást tesz az idegenre, mintha csupa milliomos élne benne. A házak mind emeletesek, kerttel vannak körülvéve. A kertek egészen kicsik, mert a telek igen drága Zürichben — de tiszták, gondozottak, valóságos park mindenik. A legtávolabbeső munkásnegyedben sem látni piszkos, elhanyagolt házat.

Az emberek, ezek a „gazdag“ emberek egészen szerényen élnek. Egy este kísérom egy kopottasforma férfit hívta fel figyelmemet, aki sietve ment el mellettünk. Jól megnéztem. Jobb iparos-

¹ Nálunk a tanítói fizetések maximuma, lakbér nélkül, évi 4800 pengő, a középfokú iskolák tanáraié, szintén lakbér nélkül, évi 6660 pengő volt. Mindegyik az utolsó levonások nélkül. Hozzáveendő még, hogy 1 svájci frank 1·12 pengő.

² Úgy mint nálunk az új megyei és városi törvény előtt minden tisztviselőt 6 évenként újra választottak.

segéd lehet — gondoltam magamban. Ez az úr Zürich polgármestere, aki este 10-kor, miután otthon volt vacsorázni, ment vissza hivatalába tovább dolgozni. Gyalog. Olyan öltözetben, ami nálunk legfeljebb egy nyugalmazott városi altiszt ruhájának felel meg. Aztán megtudtam, hogy pl. a Svájci Nemzeti Bank igazgatója nem lakik Zürichben, hanem naponta bejár vonaton egy közeli faluból, mert a városban drága a lakás. És svájci ismerőseim szerint bankember sem öltözhetik, nem vehet részt költséges szórakozásokban, mert ezzel azonnal tönkretenné intézetének a hitelét.

És még egyet. Zürich első protestáns papjánál voltam vacsorán, — ami rendkívül ritka, nagy kitüntetés. Kolbászfélét ettünk, pirított burgonyával, sajtot és gyümölcsöt. Vacsora után a nagytiszteletű asszony benn az évszázados, gyönyörű butorzatú ebédlőben, míg mi a férjével egyháztörténelmi kérdéseket beszélgettünk meg, kezdte a másnapi vasaláshoz a tiszta fehérneműt előkészíteni. De ugyanúgy él ott a középosztály, sőt a leggazdagabb pénzarisztokrata is. A mindennapi élet igénytelensége annyira feltűnő köztük, hogy ha az utcán egy, a mi fogalmaink szerint elegáns embert látunk, az feltétlenül csakis idegen lehet.

Ez a társadalmi felfogás az, ami a svájci iskolák levegőjét mássá teszi, mint a mienk. Ott is vannak szórakozási alkalmak, de ezek a gyermekre nézve úgyszólván kizárólag természetnyújtotta örömökkal vannak kapcsolatban. A svájci gyermek természetkedvelő. Különösen feltűnő ez a leányiskolákban. A Höhere Tochterschule, ahol a legtöbb időt töltöttem, Zürich egyik legszebb pontján, dombtetőn áll. Történelmi nevezetességű hely: itt lőtték agyon 1489-ben Waldmannt, a híres polgármestert. Az új iskolaépületet 1913-ban emelték. Mikor a leánysereg megindul mindenfelől a Hohe Promenade felé, elbámul az ember a ruházkodásukon. Mezítláb, szandálban, fedetlen fővel, kartonruhában, ékszerek nélkül, egészségtől szinte kicsattanó, pompás, egyenestermű leánykák sietnek az iskolába. Viselkedésükben annyi természetesség, öntudatos belső fegyelmezettség látszik, hogy önkénytelenül is egyéniségeknek érezzük őket, nem pedig divatok, hangulatok, külső fegyelmező eszközök hatalma alatt álló tömegnek.

Ez az egyéniségnevelés, a természetesség, a gyakorlatiasság és jóértelemben vett konzervativizmus az uralkodó jellemvonásai a svájci iskoláknak. Maguk az iskolaépületek sem sablonosak. Önálló, eredeti műalkotásokkal vannak ékesítve. Pl. mindenik iskolában van néhány állandóan csobogó szökőkút, ami egyúttal szobrot is jelent, de ezenfelül színes üvegablakok, jönevű festők műalkotásai, vagy klasszikus remekművek freskóutánezatai teszik egyénivé az iskolát. A Höhere Tochterschuleban például az állandó képeken kívül ideiglenesen elhelyezett művek is vannak, amiket a helybeli művészek engednek át és időnkint kicserélnek. Élő művészet ez, nemcsak holt, nyomtatott másolatok.

Az épület köröskörül százados fákkal, játszótérrel van körülvéve, ahova a leányok állandóan kijárnak. A legforgalmasabb városrészek közé tartozó helyen a leányok, a nyilvános sétátérnek

használt területen, tornaruhában lapdázna és az arra sétálók közül senki sem áll meg, zavarni őket. Érdekes különben az is, hogy a Schulhausgasseban, a tornacsarnokban, ami egy fiúközépiskolához tartozik, a fiúk szinte mind mezítláb, meztelen felsőtesttel, csak fürdőnadrágban játszanak, a város közepén, teljesen nyílt helyen. És így tűnik ki az, amit egyébként az elemi iskolákban is megfigyeltem, hogy nincs közöttük elsatnyult testű, görbelábú gyermek. Százakat néztem meg, egyet se láttam ilyent. Ebben igen nagy szerepe lehet annak is, hogy Zürich városában minden anya ingyen 2 hónapot tölthet a szülészeti klinikán és hogy a Secundärschuleban a leányok külön tanulják a gyermekkel való bánásmódot. A gyakorló szobában — ahol ágyat vetni, takarítani tanulnak — áll egy bölcső, benne életnagyságú pólyásbaba. A gyermekszereget életvidám. Unott, közönyös arcot látogatásom alatt egyetlen-egy órán sem láttam.

A zürichi tanítónőképző-intézetet hivatalos kiküldetésben látogattam meg. A tanítóképzés Svájcban négyévfolyamú. A zürichi tanítónőképzőben összesen 78 növendék volt. Az I. osztályban 26, a II.-ban 24, a III.-ban 15, a IV.-ben 15 növendék volt.

A tanító- és tanítónőképző-intézetekbe az ú. n. Secundärschule-k (négy középiskolának felel meg), elvégzése után, de csak betöltött 15 éves életkorral vehetők fel azok, akik a felvételi vizsgát leteszik. Írásbeli vizsgát kell tenni a német és francia nyelvből, meg a matematikából. A művészi tárgyakból három szerepel a vizsgán: ének, torna, rajz. Van szóbeli vizsga is. Tárgyai: német, francia, matematika, történelem és földrajz. Legújabbban kísérleteznek azzal is, hogy akinek az írásbeli vizsgálata jeles, az szóbelit nem tesz. Ugyancsak kísérlet — mint mondják, nagyon jól bevált, — hogy a vizsgabiztosok közt Secundärschullehrer is van. A tételleket különben is velük beszélük meg, mert a vizsga anyaga kizárólag a Secundärschuleban tanult anyag.³ A vizsgát nem lehet nagyon könnyű; legalábbis az 1930—31. tanév elején 55 jelentkező közül 52-t utasítottak vissza.

Szabadjon itt elmondani megfigyeléseimet, úgy ahogyan én azokat láttam.

Vegyük először a vallástan órákat. A vallástan a svájci iskolákban nem kötelező tantárgy. Meg is van a maga pedagógiai és etikai kára. A tanítónőképző-intézet vallástan-tanára örömmel jegyezte meg, hogy minden növendék jár hittan órára. De ezeknek az óráknak nincs előre megállapított tantervi anyaga. Nincs felelés, osztályozás. A növendékek mintegy minden kötelezettség nélkül hallgatják a vallástanár fejtegetéseit. Ezek legtöbbször vallásbölcseleti és történelmi kérdések. A növendékek, ha a kérdés érdekli őket, vagy az előadó érdekesen magyaráz, odafigyelnek, ha nem, úgy az előadás alatt kézimunkáznak, levelet, dolgozatot írnak. Csندben vannak, tisztelettudóan viselkednek, hiszen

³ A felvételi vizsga-rendszerük hasonló az olasz és a francia felvételi vizsgálatokhoz.

a svájciak közismerten vallásosak, de az iskolai és pedagógiai szempontból ez a helyzet erősen kifogásolható. A vallás tanár legfeljebb egyéniségének szuggesztív erejével tud rajta segíteni. Az iskola sehogyan sem. Az intézet igazgatója igen tapintatos ember és csak akkor nyilatkozott, mikor sejtette az én véleményemet is. „A vallás tanítás az egyetlen tárgy, amibe pedagógiailag nincs beleszólásom. Ezt az iskola szempontjából is káros állapotot tűrni kell, akár mit gondolunk magunkban. Kívánatos lenne a kötelező tantárgyként való tanítása.”

A németórákon (ez az anyanyelv), megtaláljuk a nyitját a magoltatás nélküli előadásranevelésnek. Az I. osztályban egy leányka kiáll a táblához és elmeséli „Was wir am Ütliberg erleben”: Eleven, színes, sőt humoros leírása annak a vidám délutánnak, amikor valami angol túristanő kecskének nézte a szamarat. Az előadás teljesen közvetlen, fordulatos. A végén megbeszélés következett. A vezető-tanár megkérdezte: ugy-e leírta? Igen — volt a felelet. „Legközelebb úgy kell megpróbálnunk elmondani valamit, hogy írásbeli előkészület nélkül beszéljen az előadó.” Egy leányka vállalta is a feladatot. Ez önkéntes vállalkozásnak látszik, de a kulisszák mögé bepillantást engedett egy IV. éves növendék, aki egy feladat elvállalásánál az igazgató udvarias „ugy-e lesz szives”-ére ezt felelte: ich muss!

A negyedik osztályban irodalmat tanulnak. A Faust három hét. Goethe és Schiller — az egész téli félév. Alig néhány nagyobb író tanulnak, önkényesnek mondható válogatással. Nagyon sokat foglalkoznak pl. Gottfried Kellerrel, aki nemcsak Zürich szülötte, hanem vérbeli zürichi író is. Ez természetesen rendkívül közel hozza a gyermekekhez az irodalmat. Irodalomtörténeti — mondjam így: pusztán irodalomtörténeti érdekű műveket legfeljebb csak megemlítenek. Művek feldolgozása történik itt, összefoglaló irodalomtörténet csak egészen vázlatosan kerül elő. És mindez a fentemlített létszám mellett, heti 5 órában. Nincsen semmi kényszer, semmi elsietés, bőven van idő foglalkozni minden egyes gyermekkel. Ez történik a dolgozatíratásnál is, ahol egy osztály egyszerre többféle témát kap, amit a tanár külön-külön beszél meg velük. Alkalmam volt hallani egy ilyen megbeszélést. És utána az illető tanár panaszkodott azon, hogy intézetükben van ugyan fogadószoba, de a növendékekkel egy-egy téma zavartalan, hosszabb megbeszélésére nem mindig van alkalmuk. Pedig ez ad a képzésnek egyéni szint és értéket.

A németnyelvi oktatás a tanítás gerince. A legalaposabb nyelv tanulmányokat végzik. Ezt különben nagyon fontossá teszi az elemi iskolák sajtóságos kétnyelvű berendezkedése. Az I.—II. o.-ban a tanítónő is „schwitzer dütsch”-ot beszél, (a képző gyakorlójában is) csak azután kezdik a gyerekeket a német irodalmi nyelvbe bevezetni. A különbségek nagyon jelentősek: tanítók állítása szerint majdnem annyi fáradságot jelent a gyermeknek az átmenet, mint egy új nyelv megtanulása.

Mi mindig azon panaszkodunk, különösen a képzőbeli német

tanítással kapcsolatban, hogy a magyarnak milyen nehéz a dolga, nyelveket kell tanulnia. A svájci tanítójelölt anyanyelvén — a táj-szóláson — kívül megtanulja az irodalmi nyelvet (amit különben zürichi legműveltebb társaságban is csak keservesen beszélnek és örvendezve fordítanak át tájnyelvre) franciát, azonfelül olaszt vagy angolt. És pedig nem féleredményt kell elérniök, hanem a folyékony írás, olvasás és beszéd fokát.

Nézzünk először egy németnyelvtani órát. A III. osztályban az igazgató maga tanított. Az összetett mondatokat magyarázta. Tankönyv nincs. Egynéhány példát, amit a gyermekekkel kitaláltat, felír a táblára, elemeznek, azután megállapítja a szabályt és a füzetükbe leírják. Tehát jegyzeteket, segédkönyveket használnak. Tankönyvet az olvasókönyveken kívül nem láttam. Sokat felelnek kérdésekre, sokszor nem is a tanultakból, hanem önálló véleményeket, tapasztalatokat mondva el. Természetesen ennek a módszernek is megvan a maga egyoldalúsága: a jobb növendékek gyakrabban feleltek, némelyek pedig sokat hallgattak. Ennek a társalgó módszernek a lehetősége náluk különben adva van a létszámmal. És ha nem is egyformán, de azért mindenki résztvesz benne.

Az első idegen nyelvnek, a franciának a tanítását lényegesen megkönnyíti a Secundärschule. Francia órán a képzőben minden növendék figyelemmel tudta kísérni a teljesen franciául előadó tanárnőt, amit közbevetett kérdésekkel igazoltak. Molière női alakjairól volt szó az egész órán; a lányok mind ismerték a szóba került színműveket, úgy hogy tartalmi nehézségek sem merültek fel. Az egész óra elemzés, esztétikai méltatás volt. Nem is lehet összehasonlítani a mi tanítóképzőbeli németóráinkkal.

Feltűnt itt a tanárnő rendkívül hosszú időt elfoglaló, folyamatos előadása. És ettől kezdve jobban figyelve, észrevettem, hogy általában sokat beszélnek a tanárok: a növendékek csak közbevetett kérdésekre felelnek. Viszont, mikor a növendék ad elő — előre készül, tudja, hogy ő fog beszélni, azt is, hogy miről — akkor a tanár vonul egészen a háttérbe. Így a művészi előadás és az érdekkeltetés szempontjai igen nagy mértékben érvényesülnek.

Rendkívül eleven történelemórákon figyelhettem meg a történettanítási módszert. A görög-makedon-kor tárgyalása (I. o.) kinn történt a Hohe Promenade-on, egy lugasban. A lányok összehajtható széket hoztak magukkal, körbeültek a tanár körül és ő Darius hadjáratairól beszélt. Közbe kíváncsiskodtam és kérésemre egymás után egész sereg kérdést intézett a gyermekekhez: évszámok, nevek, kimagasló helyek és események felől. Meglepő biztonsággal, versengve hallatszott a felelet. Az óra végén egynéhány víg dalt énekeltek el — nem szünetben, hanem az órához tartozóan. A történettanítás, a más tárgyak körében tanultakat is feleleveníti. Pl. történelmi órán hallottuk Schillernek egy levelét, amit készülő Wallensteinjéről írt. Ugyanitt a napoleoni háborúkkal kapcsolatban az európai nagyhatalmak érdekszortosulásait is ismertette

a tanár, egészen a mai napig, újságcikkekre, napi politikai eseményekre hivatkozva. Ez rendes és céltudatos eljárás nála.

Ez a tanár is — mint több tanártársa — kiváló tudós a maga szakjában. De nem is tanít mást semmit, csak történelmet. Több tanár az intézet különböző tagozatában egyformán tanít, mindennütt ugyanazt a tárgyat és mást nem. Kétségtelenül kitiünő alkalom és mód a szaktárgyban való elmélyedésre.

Most még a neveléstani órákról egynéhány szót. A tanár egyetemi magántanár — „nálunk ez nagy szó” — mondta egy kollégája — és egészen eredeti módszeres gondolatai vannak. Így pl. a tankönyveket szeretné az elemi iskolából is kiküszöbölni. Inkább folyóiratot adna helyettük, mert ez a gyermekre mindig az újság ingerével hat. Ugyiszintén helytelennek tartja, hogy a tankönyvek, a felépítésüket illetően mind egyformák. Szerinte differenciálni kellene a gyermek fejlődési fokozatainak megfelelően és így lenne háromféle tankönyv: mechanisch-geläufig (I.—III. o.) sinngemäss (IV. o.) és ausdrucksvoll, schön. — A III. o.-ban az írástanítás elméletét tárgyalta. Megbeszélték előbb a gyermek helyzetét az írás előtt, s figyelmeztetett a gyermeki lélek egynéhány alapvető tulajdonságára. Egész szavakon kell kezdeni az írást. (Az elemi iskolákban tényleg ezt a módszert láttam.) A gyermekek egész szóképeket rakjanak ki minta után anélkül, hogy ismernék a betűket és a táblára nyomtatott betűkkel felírt szavakat állítsák össze, nyomtatott, kivágott betűkből. Táblát, palavesszőt használnak. Az írást és az olvasást teljesen különválasztva tanítják. Először állítják össze a gyermekek a szót, minta után, azután emlékezetből. Előbb tehát analizáljanak, s később alkalmazzanak szintetikus eljárást. Felhívta a figyelmet az olvasmányoknak az évszakhoz, a gyermekek hangulatához alkalmazott megválasztására is.

A gyakorlati tanításra is láttam példát. Földrajztanításról volt szó. Az előadás a tanteremben történt — elemi iskolai növendékek nem voltak jelen. Az előadó előző nap kiment a gyermekekkel a Zürichsee partjára, körüljárták a kikötőt. Velük volt az egész osztály. Ez volt a tanítás. Erről a kirándulásról számolt most be. Ez volt a tanítás bírálata. A táblán nagyszerű rajz. A bírálat rámutatott a különben nagyon részletes és szemléltető tanításnak egy nagy hibájára: az elmélyítés hiányzott belőle. Ne csak azt tanítsuk meg a gyermeknek, amit ő maga is lát — mondta a tanár. A történelmi emlékek, az építések már elfedett mechanizmusa, szemmel meg nem mérhető súlyok és távolságok, a forgalom kapcsolatban a világkereskedelemmel — ezek a tanító szájából elhangzó felvilágosítások tennék igazán értékesé a kirándulást. Mivel pedig a gyermekeknek erről a kirándulásról feladatot kell írniok, a neveket fel kell írni a táblára és néhány könnyű kérdés fellevésével vázlatot adni, irányítani őket.

Mivel a többi tárgyakat csak egy-egy órán látogathattam meg, óvakodom következtetéseket levonni tanításukról. De néhány általános jellegű észrevételt mégsem hallgathatok el. A fegyelem kérdése az egész intézetben egészen más elbírálás alá esik, mint ná-

lunk. Tanár és tanítvány közt sokkal nyugodtabb, őszintébb viszony van, mint nálunk. A növendékeken félelmet nem lehet észrevenni. Egészen fesztelenül viselkednek és feleleteik teljesen természetes hangúak, a tanulás kínja nem érzik rajtuk. Ez kétségkívül a nép temperamentumával és a családi neveléssel függ legszorosabban össze. Valami ösztönös udvariasság és fegyelmezett-ség van már a legkisebb gyermekben is — ami azonban soha sem csap túlzásba. Azt szeretném mondani: józan tárgyilagosság jellemzi őket, sokkal kevesebb az érzelmi elemek hatalma tanáron is, növendéken is. A tanár teljesen az iskolának él. Említettem, hogy fizetésük nagyon jó. Természetesen azért nem szabad fantasztikus összeget elképzelnünk, mert a megélhetés Svájcban körülbelül frankban kerül annyiba, mint nálunk pengőben, pl. az élelmiszerek kifejezetten drágábbak. Ám azért a tanár is egész munkásságát az iskolának szenteli. A kötelező óraszám 24, dolgozatjavításra (évente 6—8) ott is időt kell fordítani, azonkívül az iskolai kirándulások alól senki sem vonhatja ki magát. Nem kíváncznak más pályára, leginkább a tudományos munkásságnak élnek. A szülők intenzív részt vesznek az iskola életében: évenként 2 napon az előadások nyilvánosak, a szülők bármelyik osztályba bemehetnek — és mennek is. A növendékeknél az önfegyelmezés sokkal nagyobb szerepet játszik, mint a kívülről jövő parancs: erre viszont már az elemi iskola megtanítja őket. Az egész tanítóképzésen látszik az államnak józan elve: ne bizonyítványra, ne megszabott ismeretekre törekedjék a nevelő, hanem egyéniségek harmonikus kiképzésére. Ez a törekvés meglátszik az elemi iskolákon is mindenütt. Vagy 20 iskolát néztem meg: a tanító mindenütt a legszorosabb viszonyban van a gyermekekkel; a családtalan hölgyek közül a legtöbb minden egyes gyermekét odahaza is meglátogatja, környezetében is ismeri. Mellesleg említem csak meg, hogy a Höhere Tochter-schule kb. 70 tanára közt csak egyetlen asszony van.⁴ A gyermek viszont rendkívül hálás ezért. A családban szinte rajongva beszélnek a tanítóról, az utcán csatlakoznak hozzá, virágot visznek neki és felnőtt korukban sem felejtik el. Megható tiszteletet éreznek az egykori nevelő iránt. Az iskola a gyermekért van. A tábla alacsony: kis lépcsőt kap, hogy elérje a felső részét. Papiros (minták kivágására) ragasztószer, apró játékok állanak a rendelkezésükre és *minden* elemi iskolának nagyszerű, tőbnyire külön épületben elhelyezett tornacsarnoka van, sok helyt közös fürdőmedencével. (A fürdőben — mivel koedukáció van az egész vonalon — együtt fürödnek a gyermekek, de a lányok a 12 és 14 év után kivonják magukat ez alól.) Feltűnt az az apróság is, hogy a legtöbb tanító remekül rajzol és kalligrafikusan ír. (Persze latin betűkkel. A gót betűket nem használják.) Ez is egy feltűnő jele annak a gondnak, amivel a tanító a gyermek felé közeledik. Az órákat tökéletes pontossággal tartják meg és ha a tanár vagy tanító fáradt, feltétezi ugyanezt a gyermekről is: pihenési alkal-

⁴ Svájcban kb. 8500 tanító és 6000 tanítónő van.

mat. terem óra közben. Mindez pedig csak úgy lehetséges, hogy a pedagógus keze nincs megkötve: nem látszateredményt követelnek tőle, hanem engedik elmerülni munkájában. Majdnem kivétel nélkül 3—4 évig egy tanító vezeti a gyermeket: így ismerik meg egymást igazán. Végeredményben azt mondhatom, hogy a svájci iskolákban nem a nagy fizetés és az iskolák külső pompája az irigylésreméltó, hanem az, hogy a bizonyítványgyár jelleg le van törölve az iskoláról, a növendékek kis száma lehetővé teszi az egyéni megismerést, a tananyag szűkre szabott volta pedig nem követeli az erőletett tanítást, hanem biztos, nyugodt, kényelmes haladást tesz lehetővé.

Befejezésül még arra a mozgalomra szeretnék utalni, ami a tanítóképzés reformját tűzte ki célul. Ujabban a zürichi egyetemen is lehet a tanítói pályára készülni, még pedig gimnáziumi, esetleg kereskedelmi érettségi bizonyítvánnyal 2 félévet kell hallgatni, heti 31 órával. A kötelező tárgyak 3 csoportra oszlanak: I. Psychologie u. Pädagogik (ált. psychológia, ált. pedagógia és neveléstörténet), II. Methodik u. Schulgesundheitspflege (ált. és különös elemi oktatásban, próbatanítás, isk. egészségügy), III. Kunstfächer (ének és zeneelmélet, *egy hangszer*, rajz és rajzelmélet, torna és tornaelmélet, szépírás). A vizsgálat a tanítóképzőintézeti bizottság előtt történik, csakhogy a rendestől eltérő időben: a téli félév elején.⁵ Jelenleg a két irány a szemináriumi és az egyetemi hívei közt ádáz harc dúl. Az eredmény alighanem az egyetem győzelmé lesz, de az valószínűleg a tanítói rend átalakulásával fog járni. Míg ma a tanítóképzőben a műveltségi színvonal elemi isk. igényekhez alkalmazkodik és szabad pályán levők gyermeke egyetlen egy sincs a növendékek között, ellenben 25.4% a pap és tanító gyermek, kisállású közalkalmazottak gyermeke 12.7%, az egyetemi képzettség feltételezése más műveltséget és más társadalmi viszonyokat is teremthet.

Látogatásom alatt úgy a zürichi kartársak, mint a zürichi magyarok a legmesszebbmenő támogatásban részesítettek. Magyarország és oktatásügye iránt a svájci pedagógusok nagy érdeklődést tanúsítottak, sokan tettek ígéretet arra, hogy bennünket felkeresnek. De igen sok külföldi pedagógussal is volt alkalmam megismerkedni, akik szintén a svájci iskolákat látogatták. Az ilyen összetalálkozás pedig a legjobb alkalom a magyar ügy megismertetésére és propagálására.

Dr. Soós Béla.

A növénytan tanítása tanító- és tanítónőképző-intézetekben.

Az érvényben levő tanterv a növénytan tanítását a II. osztályba helyezi. Az időt heti 3 órában állapítja meg, miből heti 1 óra gyakorlatra fordítandó.

⁵ Az iskolaév beosztása ez: kezdődik a tanítás ápr. végén, végződik március végén. Megszakítják a következő szünidők: 1. tavaszi sz. (ápr., 3 hét), 2. nyári sz. (júl.—aug., 5 hét), 3. őszi sz. (okt., 2 hét), 4. karácsonyi sz. (2 hét.).

Anyaga a következő: Hazai típusos növények ismertetése ökológiai, fejlődési és művelődési, úgyszintén gazdasági vonatkozásokkal. Az ismeretebb növények külső alakbeli szerkezete, összehasonlítása és rendszertani összefoglalása.

A növényi sejt és részei. Szövetek és szövetrendszerek. A gyökér, szár és a levél szöveti szerkezete. A telep.

A növények táplálkozása, lélekzés, növekedés, ingerelhetőség, mozgás. Szaporodás és szaporítás. Kiválogatás, növénynemesítés.

A növények elterjedésének feltételei. Növényformációk, növényrégiónok. A hazai közgazdaságra fontos idegen földövi növények ismertetése. Magyarország flórájának jellemző vonásai.

Gyakorlat. Képes növénytani könyvek és növényhatározók használata. Növénygyűjtés. Mikroszkópi gyakorlatok. A legegyszerűbb növényéletteni kísérletek begyakorlása.

Ezt az anyagot kell a szaktanárnak módszertanilag feldolgozni. Az 1952. évi január 18-án tartott taggyűlésen felolvasott és elfogadott elvek alapján a növénytant a következő módon lehet tanítani.

I. Általános előkészület.

Cél. 200—400 kiválogatott közönséges, az emberhez közelálló, értékes, érdekes, tanulságos növény természetes környezetében mindenoldalú (típus), vagy csak egyes értékek szerint való megismerése, rendszerezése. Betekintés a növényi test felépítésébe. Egyszerűbb életfolyamatoknak megértése. A növényi élet feltételei s ezek hatása különösen a hazai növényekre. Növénytani irodalmunk közérdekű termékeinek megismerése. Képességszerzés a növénytani elemi és népművelési tanítására. Mindezekben található etikai, logikai és esztétikai nevelési vonatkozások minél hatásosabb feltűntetése és alkalmazása.

Tanmenet. A növénytan tanítása csak akkor eredményes, ha nem a tankönyvre, hanem a valóságokra támaszkodik. Miután a biológiai valóságok csak bizonyos időben élnek, vannak, a tanítandó anyagot ezekhez a bizonyos időszakokhoz kell alkalmazni. A feladat nem könnyű, sokszor kivihetetlen, de megalkuvással elfogadhatóan oldható meg.

Az anyag egymásutánját, időszakokba való beosztását a részletes tanmenetben tüntetjük ki, mely nagy vonásokban minden képzőben a következő lehet. Szeptember-október hónapokban az ősszel virító, november-decemberben a virágtalan növényeket tanítjuk. Az előbbieket a természetben, esetleg a tanterembe hozott élő, a virágtalanokat már csak részben élő, többnyire inkább szárított példányokon tanítjuk. Az utóbbiak vizsgálata — szerkezetük miatt — szárított állapotban is elég tökéletes lehet. Januárban és februárban a növényföldrajz, majd növénymorfológia kerül sorra. Mindkettő részben képeken (vetítés), részben cserepekben nevelt vagy konzervált növényeken tanítható. Márciusban a tavasszal virító növények, áprilisban és májusban (a hó közepéig) a növényélettan, utána pedig a májusban és júniusban virító növények kerülnek sorra. A tantervben feltűntetett heti egy-egy gyakorlati óra ősszel növénygyűjtésre, később virágtalan növények mikrosz-

kópi vizsgálatára, januárban és februárban, esetleg márciusban a növényiszövettanra, áprilisban és májusban élettani kísérletekre s végül a tavaszi flóra növényeinek gyűjtésére fordítandó.

A részletes tanmenetben az időn kívül nemcsak a tanítandó módszeres egység címét, hanem a részletes célkitűzést, az anyag főbb mozzanatait, a nevelői vonatkozásokat, más tárgyakkal való kapcsolatokat is feltüntetjük. Beírjuk a szemléltetési anyagot, eszközöket, a vonatkozó irodalmat és a tett kirándulásokkal való kapcsolatokat. A jól megszerkesztett tanmenet rendkívül megkönnyíti tanításunkat.

A 127. oldalon levő pár példa útmutatásul szolgálhat.

Tankönyv. Növénytani tankönyvünk (Móczár Miklós: Növénytan tanító- tanítónőképzők számára) a tanultak begyakorlására teljesen megfelelő. Ha az egyes leírások itt-ott talán a szükségesnél bővebbek, az nem bántja a tanulót. Azokat az egységeket pedig, ahol olyan növény is szerepel, mely vidékünkön nem található s lényegesebb szerepet nem játszik, kihagyjuk. A könyvből leckére feladott anyagot — szükség szerint — tanítványainkkal megbeszéljük s ha kell, a rajzait is elemezzük. A növénytan tanításánál a tankönyv csak másodrendű szerepet játszik, mert itt a megfigyelés, kísérletezés, munkálat a fő. A tanítási óra alatt a tankönyvet a padban tartjuk. Ne is lássuk addig, amíg a lecke kijelölésére nem kerül a sor.

A tanterem. Fekvése lehetőleg keleti vagy déli legyen, hogy hosszabb ideig tartó és huzamosabb megfigyelést igénylő növényélettani kísérleteket is lehessen végezni. Egyszerű berendezéséhez tartozik a tanulókkal szemben fekvő, falra felfüggesztett nagy feketetábla. Az egészséges és tiszta látás szempontjából ez a legcélszerűbb. A padok előtt, közvetlenül az ablakok mellett keskeny, hosszú asztal álljon, mely nemcsak a szemléleti anyag, hanem tartósabb megfigyelést igénylő kísérletek elhelyezésére is alkalmas. Az eltanított módszeres egységnél használt, többszöri megtekintést kívánó szemléleti anyag elraktározására a tanteremben felállított, lépcsőzetes polcokkal ellátott s üveglablakkal bíró szemléltető szekrény szolgál. Tanítás közben szükséges képek, térképek felfüggesztésére a tanulók elé állítható egyszerű, könnyen elmozdítható magas állványt használunk. A tanterem szabad oldalain, a padlótól számítva 2—2.5 m magasságban vasból készült, mozgatható kampókkal bíró fogasok szükségesek, melyekre több napig, esetleg több hétig tartó, szemléletre szolgáló képek és térképek vannak felfüggesztve.

Szertár. A növénytan tanításához feltétlenül szertárra van szükségünk. Ez a helyiség egyszersmind dolgozóterem is. Nem szükséges, hogy tisztán növénytani célokra szolgáljon, sőt jobb, ha közös az állattannal. Kémiai szertárral azonban ne olvasszuk össze, mert a savak ártanak a műszereknek.

A szertárban megfelelő számú keskeny, hosszú asztal legyen, melyeken a mikroszkópok foglalnak helyet. Legideálisabb az lenne, ha minden intézetnek 15—20 mikroszkópja volna. Így a megosztott

Hónap	Hét	Óra				
M á r c i u s	III.	69.	A növények alkotórészei. A növény kémiaja. Víz, szerves anyagok, hamu mennyiségi meghatározása. Kapcsolat a gazdaságtannal és kémiával.	10 porcelláncsész, fogó, lámpa, mérleg, burgonya, sárgarépa, hagyma.	Husz: Növénybiológia. Magócsy: A növények táplálkozása.	
			Módszeres egység. Részletes célkitűzés. A módszeres egység vázlata. Koncentrálás. Nevelési vonatkozások. Összefoglalások, ismétlések. Kirándulás.	Szemléltetés, kísérletezés, demonstráció.	Irodalom (olvasmányok), az olvasottak számonkérése. Előadások kifejtése.	
			Virágos növény részei. A növény szervei. Petunia gyökere, szára, levelei, virága, termése biológia alapon. Oroszlánszáj és dohány virágának elemzése. A virág esztétikája.	40 drb. petúnia, 40-40 oroszlánszáj- és dohányvirág, a dohány színes képe, színes táblarajz, 40 drb. kézi-nagyító.	Filarszky: Növénymorfológia	
	S z e p t e m b e r	III.	2.	A burgonya biológiája. Burgonya mint világnövény. Története, biológiai ismertetése, a nemésítés, nemzetgazdasági jelentősége. Földrajzi, kémiai kapcsolatok. A domesztikálás nevelői értéke.	20 drb. burgonya-növény, a burgonya képe, térkép. Színes krétarajz a burgonya szirmáról.	Szutórisz: A növényvilág és az ember.
				Növénygyűjtésről. Célja. Növénygyűjtő eszközök, gyűjtés, préselés, szárítás, felragasztás, határozás. Növényekkel való foglalkozás nemésítő hatása. Kapcsolatok másnemű gyűjtésekkel.	40 drb. növénygyűjtő, ásó, színes krétarajzok.	Wagner, Cserey, Jávorka, Jávorka-Csapody növényhatározók. Szabó: Növ. gyűjtése.
				Növénygyűjtés a Sas-hegy alatt. Kirándulás. Különösen fészkesnövények gyűjtése és megfigyelése kézinagyítóval. Szülőföldismerettel való kapcsolatok.	Növénygyűjtők, ásó, kézinagyítók.	Jávorka-Csapody képes növényhatározó.
	O k t ó b e r	II.	12.	Tölgy, fakín. A lomberdő szépségei. A tölgy biológia ismertetése kiránduláson szerzett tapasztalatok alapján. Rokonai. Élősködés. Kapcsolat a földrajzzal, irodalommal.	Tölgyág, gubacsok, fakín, tölgyek színes képe, makk, krétarajz.	Hanusz: A fák birodalmában.
				Növénygyűjtés a Sas-hegy alatt. Kirándulás. Különösen fészkesnövények gyűjtése és megfigyelése kézinagyítóval. Szülőföldismerettel való kapcsolatok.	Növénygyűjtők, ásó, kézinagyítók.	Jávorka-Csapody képes növényhatározó.
				Növénygyűjtés a Sas-hegy alatt. Kirándulás. Különösen fészkesnövények gyűjtése és megfigyelése kézinagyítóval. Szülőföldismerettel való kapcsolatok.	Növénygyűjtők, ásó, kézinagyítók.	Jávorka-Csapody képes növényhatározó.
M á r c i u s	III.	69.	Más növények anyagainak meghatározása.		Csersav készítés gubacsból.	
			Más növények anyagainak meghatározása.		Csersav készítés gubacsból.	
			Más növények anyagainak meghatározása.		Csersav készítés gubacsból.	

lisch: Növényélettan. 16. *Műveltség könyvtára*: Az élők világa. 17. *Páter*: Vadontermő gyógynövények. 18. *Pinkert*: Biológiai iskolakert. 19. *Rapaics*: A növények társadalma. 20. *Szabó*: Kirándulók zsebkönyve. 21. *Szutórisz*: Növényvilág és az ember. 22. *Tuzson*: Növénytan. 23. *Wagner*: Magyarország virágos növényei. 24. *Wagner*: Magyarország gyomnövényei. 25. *Szt. István Társulat*: Szegény ember gazdasága.

A *botanikus kert* hasznos segédeszköz a növénytan tanításánál. Nagyobb területet igényel, sok munkával és kiadással jár, különösen akkor, ha benne a természetet akarjuk utánozni. Azért — felfogásom szerint — tanítóképzőknek nem okvetlenül szükséges már csak azért sem, mert gazdasági kert ügyis mindeniütt van. A gazdasági kertet a botanikus is használhatja, az ott nem található növényeket pedig keressük fel az eredeti termőhelyükön. Kívánatos azonban, hogy a gazdasági kertben legyen a növénytan tanításához is egy kis hely, ahol kísérleteket lehet végezni. Elegendő, ha ez a terület 10—15 m² nagyságú. Én ezt a területet örökléstani (szerzett tulajdonságok átöröklése) és táplálkozási (műtrágyák, különböző sók, víz, fény, stb.) kísérletekre használok. Azonban arra is jó, hogy egy pár érdekes, ismertető, a környéken nem található növényt is ültethessünk. A ketrész megmunkálását tanulóinkkal végeztetjük.

Kirándulások. Biológiai alapon a növényeket legjobban a szabad természetben lehet tanítani, ahol sajátos környezetükben, együttességükben található s így életfeltételeik is tanulmányozhatók. Termőhelyükön a növényeket kirándulások alkalmával keressük fel. Kirándulunk ősszel és tavasszal minden gyakorlati órán a közelfekvő helyekre, egy óráig tartó időre. Ilyenkor minden növendék viszi a növénygyűjtő-mappáját s az intézet tulajdonát képező kézinagyítót. Intézetünkben ezenkívül minden évben három őszi és három tavaszi hónapban, összesen hat délelőtt, az egész ifjúság különböző célú kirándulást tesz. Ez az idő alkalmas arra, hogy hol az I., II., hol a III. osztállyal nagyobb geológiai, ásványtani, növénytani, állattani kirándulást tegyünk. Így az év folyamán 2—3 félnapos és 10—12 egyórás kirándulás alatt a környék növényzetét s azok biológiai viszonyait elég jól lehet tanulmányozni. Megjegyzem, hogy helytelen volna ilyenkor tisztán növénytani szempontokat tartani szem előtt, mert nagyon hasznos, ha ásványtani, geológiai, állattani, földrajzi és más alkalmi vonatkozásokra is kiterjeszkedünk. Az összeszedett növényeket mindenki a helyszínen helyezi el a saját gyűjtőjébe s kis cédulára odaírja a növény magyar és tudományos nevét, a gyűjtés helyét és idejét.

Népiszkolai és népművelési kapcsolatok. A természeti és gazdasági ismeretek népiszkolai anyagának kiválasztásánál a gyakorlati cél uralkodott. Gazdaságtan került előtérbe s ezért a szorosan vett növénytani részek alárendelt szerepet játszanak. Figyelmesebb vizsgálatnál azonban ez a megállapítás letompul, illetőleg el is tűnik. Ugyanis köztudomású, hogy a gazdaságtan nem más, mint alkalmazott természettudomány. A gyökér, szár, levél, virág a természeté s csak a termés a gazdaságtané. Már

pedig az utóbbi csak gyenge hányadosa az előbbinek. Ebből következik, hogy a gazdaságtan alapjait a természettudományokban, a növénytermelést tehát a növénytanban kell megadni. Aki nem ismeri a növényt s annak egész biológiáját, az gazdaságilag sem boldogul vele. A növénytan tanárának az a teendője, hogy tanmenetében megjelöli a népiskolában is tanítandó módszeres egységeket, tanításai alkalmával pedig kiemeli a népiskolai vonatkozásokat.

Népművelés szempontjából már pontosabb utasításokat is tudunk adni a növénytan eredményeinek terjesztése érdekében. Népművelési előadásra igen sok növénytaníró alkalmas, azért hasznos dolgot végzünk, ha foglalkozunk azzal, mit és hogyan lehet a nép számára értékesíteni. Előadásra alkalmasak pl. a következő tételek: kenyéradó növények, fonálnövények, ehető és mérges gombák, baktériumok, virágok, gyógynövények, fűszerek, olajnövények, hüvelyesek, erdő, rét, a növények táplálkozása, egyes biológiai részek, stb. Mikor ezekkel foglalkozunk, térjünk ki a történetükre, mutassuk meg a gazdasági kapcsolatokat, tárgyaljuk a statisztikájukat, földrajzi elterjedésüket, stb. Sok szempontból megvilágítva, az előadás érdekes és tanulságos lesz. Összefoglalások, ismétlések alkalmával egy-egy tanulónk is elkészülhet ilyen előadásra.

II. Az anyag részletes tárgyalása.

Az anyag részletes tárgyalása a tanmenetünkben feltüntetett időben s az ott vázolt elvek szerint történik.

Órára való készülésünk első teendője tehát, hogy megnézzük a tanmenetet. Majd elolvassuk a tankönyvet, figyelembe vesszük a benne feljegyzett tapasztalatokat. Igen üdvös dolog, ha a módszeres egységet tárgyaló nagyobb cikket, munkát is elolvassuk, nem azért, hogy minél több adatot tanítsunk, hanem hogy biztosabb, világosabb tudást és határozottabb nevelést nyújtsunk. Ha új rajzot is akarunk bemutatni, azt előzőleg megpróbáljuk. Ezekután a tanítandó módszeres egység anyagát, egymásutánját gondolatban megegyszer összeszedjük s erről vázlatot készítünk. Szemléltetendő növényeket, eszközöket, képeket, könyveket, színes krétát még óra előtt kikészítjük és a hetessel a tanterembe vitetjük.

Az óra beosztása, feleltetés. Az óra első részét, illetőleg annak 20 percét kikérdezésre fordítjuk. Az idő helyes beosztása céljából én a zsebórát az asztalra teszem s észrevétlenül megnézem, hogy a rendelkezésemre álló időt célszerűen tudjam felhasználni. A tárgyalásra legtöbbször 30 perc marad.

A kikérdezés igen sok módját használom. Ez az anyag természetétől, de más körülményektől is függ. Ha a feladott lecke folyékony, logikus elmondásra alkalmas, akkor csak 1—2 tanuló felel, de hosszabban. Így nemcsak a szabadfoglalmazásban, hanem a bátor fellépésben is gyakorolják magukat. Némelykor padok előtt, a tanárnak hátat fordítva, mondják el a leckét. Feleltetni

szoktam kérdésekre, vázlatosan, képtárgyalásnál, növényleírásnál padok előtt, ha rajzolni is kell, akkor a táblánál, stb.

Önálló előadások. Nyilvános szereplés, bátor fellépés és önálló búvárkodás gyakorlása céljából igen hasznosnak bizonyult, ha egy-egy önként vállalkozó tanuló a leckére feladott, vagy a következő órán tárgyalandó módszeres egység anyagából 8—10 percig tartó előadást tart. Ilyenkor a tételt előre kell megmondanunk, készüléshez szükséges eszközökkel, könyvekkel is ellátunk. Tanulóim igaz örömmel vállalkoznak ilyen előadásra s így előre készülnek leendő népművelési munkájukra. Önálló előadások alkalmával nem szorítkozunk pusztán növénytani fejtegetésekre, hanem inkább a gyakorlati élet követelményeire, tehát gazdaságtani, földrajzi, történeti, ipari, kereskedelmi, stb. vonatkozások kiemelésére törekszünk.

Az új anyag átadása. Növénytanban az új anyag átadása leghelyesebben cselekedtető tanítással történik. Újabban örvedetesen terjedő cselekedtető módszer igen alkalmas arra, hogy a tanulót a természet megismerésére megtanítsa. Ezen módszernek sokféle értelmezése és többféle tartalommal bíró alkalmazása van. A tanításnak azon módja, midőn probléma alakjában sajátítják el növendékeink a tanulandó módszeres egységet, a növénytanban elég kevés esetben (szövettanban, élettanban) alkalmazható teljes értékben. Legtöbbször vezetni, irányítani, segíteni s erősen támogatni kell a tanulók munkáját. Olyan egységek is vannak (növényföldrajz), ahol szélesebb látókörű előadás érvényesül legjobban.

Miután az új anyag átadása a tanítás leglényegesebb része, vele bővebben és részletesen kell foglalkoznunk.

Az első módszeres egység a virágos növény részeinek, szerveinek és azok szerepének a megismerése. Erre a célra legalább annyi petuniát, dohányt, kerti oroszlánszájt, maszlagot, vagy más, ősszel virító, nagy virágú növényt gyűjtünk, ahány tanuló van az osztályban. Mindenki kap egy-egy teljes növényt és egy kézi-nagyítót. A tanulók utasításunk szerint vizsgálják, boncolják a növényt, foglalkoznak részeivel, szerveivel és megállapítják azok szerepét. Ugyanakkor a látottakat színes krétával vázlatosan le-rajzoljuk a táblára, növendékeink pedig a füzetükbe. Az osztály előtt elhelyezett állványon az illető növény nagyított, egyes szerveit felboncolva is szemléltető színestábla van felfüggesztve, hogy így többféle megjelenésben is lássák. A vázlatrajz megfelelő részeinek a nevét, megfelelő színű krétával melléje írjuk. A tábla egyik szélére a tanult anyag vázlatát is felírjuk fehérkrétával. Ezután egy másik növényt is vizsgálunk, de már rövidebben s itt főképen a nehezebben megérthető virágrészekkel foglalkozunk.

A következő módszeres egységek anyagát az ősszel virító növények képezik. Itt mindig a legkönnyebben beszerezhető, értekes és érdekes növény a típus. Ezt vizsgáljuk alaposabban, a rokonait csak annyira tanítjuk, hogy növendékeink megismerjék s megtanulják a természetben való szerepüket. A típusból —

amennyiben lehetséges — szintén annyi példány legyen, ahány tanulónk van. A többiből egy-egy példány is elegendő. Én ilyenkor is használom a nagy, színes táblákat. Ezek ábráit, részleteit közösen szoktuk elemezni. A szükséges vázlatrajzokat színes krétával rajzolom s a füzetekbe is lerajzoltatom. Nagyobb növényekből (fák, bokrok) csak a jellegzetesebb részeket szemléltetem természetes példányokon, a többit képen. Sok munkával jár ugyan, de sikerrel alkalmazható, ha minden tanítandó növényből 1—2 példányt (gyom, bokor, fa) cserépbe ültetünk s a folyosó ablakpárkányain, vagy a tanteremben tartjuk és ápoljuk. Tanulóim szívesen gondozzák, nincs sok munka velük.

Ugyanígy történik a tavasszal virító növények tanítása is. Miután a virágosnövények tanítása alkalmával hetenkint egy-egy órát (gyakorlati óra) szabadban töltünk, ahol növényeket gyűjtünk, tanítványaimnak alkalma van a tanult növényeket természetes környezetükben újból, alaposan megsejnélni. Még tovább menve, a tanult növényekből minden órára, előre kijelölt 2—2 tanuló egy-egy példányt hoz s azt az asztalra helyezi. Egy-két növendéket minden órán ezekből is szoktam feleltetni. Ilyen eljárás mellett egy-egy virágos növényt látnak a módszeres egy-ség tárgyalása alkalmával élőállapotban, ugyanakkor színes képen, majd künn a szabadban, amikor gyűjtik, következő órán felelés közben, továbbá mindazon esetben, midőn növénygyűjteményük készítésével, rendezésével foglalkoznak. Csak így, vagyis 8—10-szer való megtekintéssel, vizsgálódással lehet egy-egy növényt megismerni.

November és december hónapokban a virágtalan növényeket tanítjuk, még pedig cselekedtető módszerrel. Erre a célra a növendékek segítségével összegyűjtöttem 20—25 nagyobb, közönségesebb virágtalan növényekből (kb. 4-féle páfrány, 2-féle surló, korpafű, 3-féle moh, 4-féle zuzmó, 3-féle gabonán élősködő gomba, 3-féle penészgomba, csillárka, fonálmoszat) 40—40 példányt. Lepréseléssel megszárítottam s keményebb papirosból készült 40 tokba helyeztem. A tanítási órán minden növendék kap egy tokot 20—25 nevezetesebb virágtalan növénnyel s hozzá kézinagyítót is. Mindenki maga vizsgálja a tanításra kerülő növényt, igénybeveszi a kézinagyítót, a szükséges vázlatokat nemcsak a táblára, hanem a füzetbe is lerajzoljuk, megelőző gyakorlati órán pedig mikroszkópiailag is foglalkoztunk vele. Természetes, hogy kirándulások alkalmával is megtekintjük természetes környezetükben s a tanulók is gyűjtenek egy-egy példányt gyűjteményük számára.

Növényiszövegtant január, február és március hónapban, az úgynevezett gyakorlati órákon, tisztán cselekedtető módon lehet érdekesen tanítani. A szükséges anyagot részben nyáron gyűjtjük és szárason vagy borszeszben konzerváljuk, részben pedig télen, folyosókon cserépbe nevelt növényekből nyerjük. Itt sokszor nyílik alkalom, hogy a tanítandó anyagot probléma alakjában adjuk fel (a sejt alkotórészei, zárványok, levél szerkezete, stb.).

Külföldi növények, növényföldrajz tanítása január és február hónapokra esik. Szemléltető eszközeink a térkép, az illető növények gyakorlati életben szereplő részei (kéreg, levél, virág, gyümölcs, stb.), színes képek, szárított példányok és vetítésre szolgáló képek. Miután az anyag egy része népművelési előadásokra is igen alkalmas, nemcsak a tanár, hanem a növendékek is tarthatnak előadást, megfelelő előkészítés alapján.

A növényalaktan anyaga február hónapban kerül tanításra. Miután ez tulajdonképpen csak összefoglalás és ismétlés, a tanítás beszélgetéssé válik. Szemléltetésre elegendők a folyosón, cserepekben nevelt növények, a kertből szerzett növényi részek és képek. Készíthetünk olyan táblákat is, melyekre a tanítandó anyagot különböző növényekből állítjuk össze, de ez nem feltétlenül szükséges.

Növényélettant legalkalmasabb áprilisban és május első felében tanítani, mert ilyenkor már rendelkezésünkre áll a kísérletekhez szükséges anyag. Ezt is cselekedtető módszerrel lehet tanítani, ha úgy az elméleti, mint a megosztott gyakorlati órákat is felhasználjuk. A kísérletezéshez 10, 20 esetleg 40 eszköz is álljon a rendelkezésünkre, hogy legalább 2—2 tanulónak jusson 1—1. A növények anyagai (legalább 10 eszköz), hamuelemzés (10), csíráztatás (2—3 edény, de legalább 40—40 csíra), tápláló oldatokban való tenyésztés (40), gyökérnövekedés (40), ozmózis (20), párolgásmérés (20), maratás (40), stb. című egységek cselekedtető tanításra alkalmasak. Hosszabb ideig tartó kísérletekhez (asszimilálás, lélekzés stb.) egy eszköz is elegendő.

Ennyit az egyes típusos tanításokról, apróbb részletekre nem terjeszkedhetem ki.

Szemléltetés. Az előbbi fejezetekben bőven foglalkoztunk már szemléltetéssel. Most csak azt hangsúlyozom, hogy a vizsgálat, szemléltetés elsősorban a természetben történjék. Ha ez nem lehetséges, akkor hozott, élő példányokon és csak harmadsorban szárított növényeken, múzeumi tárgyakon, képeken vagy vetítéssel. Főtörekvésünk legyen, hogy minden tanuló maga foglalkozzék a módszeres egységben szereplő szemléleti anyaggal.

Koncentráció. A növénytanban alig van olyan egység, melyet ne lehetne valamivel koncentrálni. A nevekkel kapcsolatban szószármazással, tehát a nyelvtannal; egyes virágoknál, fáknál a költészettel és a történelemmel; előfordulásnál a földrajzzal; szaporításnál, felhasználásnál a statisztikával és a számtannal; formáknál a mértannal koncentrálnunk. Gazdasági, ipari, kereskedelmi, az ember testi és lelki életével való kapcsolatok olyan feltűnők és általánosok, hogy bővebb ismertetésük fölösleges. Általában szükségesnek tartom kiemelni, hogy szüntessük meg a lélekölő, unalmas, fölösleges, száraz növényleírásokat. Ezekből csak annyit, amennyi érdekes és tanulságos, mert sokkal lényegesebbek az említett vonatkozások és a tágabb gyakorlati alkalmazások.

Nevelői vonatkozások. Nevelői vonatkozásokkal a növények tárgyalásánál lépten-nyomon találkozhatunk. Egyszerű lények s

mégis oly nagyszerűen megállják a helyüket a nagy természetben. Jótevőink, gyönyörködtetnek, gyöngédséget követelnek. Háztartásuk egyszerű s mégis tőlük függ a magasabbrendű lények élete. Művelődésünk nagy részét nekik köszönhetjük. Írók, művészek dédelgetettjei. Társaságaik mintaszerűek, kölcsönösen segítik egymást. A virágokkal való foglalkozás nemesíti az embert, stb. A növénytan tanításánál is használjunk fel minden alkalmat, hogy ne csak ismeretekre és haszonra, hanem szépre, jóra, nemesre, vallásosságra, hazafiságra is neveljük tanítványainkat.

Életrevaló nevelés. A pusztá tudás mulandó. Minden ismeret csak akkor értékes, ha életre nevel. Nem tudományt, hanem életet kell tanítanunk, mert élni s az életben boldogulni akarunk. Milyen legyen az életrevaló nevelés, hogyan lehet életet tanítani? Talán egy példa könnyebben tudja megvilágítani. Ha fenyőről tanítok s nem mehetünk fenyőerdőbe, legalább képzeletben viszem el tanítványaimat a Kárpátokba, azok fenyveseibe, ahol sziklás talajon, festőien emelkednek az ég felé s örökké reményszínűek. Oda képzeljük a közöttük bujkáló állatokat, vígan csicsergő madarakat, pirosló, zamatos szamócát s a mohapárnából kíváncsian leskelődő, húsos tinorukat. Érezzük a tiszta, balsamos levegőt, tisztásaikon pedig szép villákat, fürdő- és üdülőtelepeket találunk. Majd jönnek az izmos favágók, lefűrészelik, megtisztogatják, lehámozzák és lecsúsztatják a völgybe. Szekérrel vagy vízen szállítják a fűrésztelepekre, ahol feldolgozzák. A deszka útja a teleptől a lakásba, az iskolába, stb. Közben beleszóttem a növénytani anyagot, koncentráltan és nevelői vonatkozásokat is tettem. Minden a maga helyén, a saját környezetében, tehát az életben történt. Életre neveltem, mert életet tanítottam.

Osszefoglalás. Az eltanított anyag vázlatát tanítás közben felírjuk a táblára. A vázlat rövid s pontokba foglalt. Az eltanított anyagot — a táblára felírt vázlat szerint — az óra végén ki is kérdezzük. Ezen eljárás mellett növendékeink sokkal könnyebben tanulják meg otthon a leckét. Végül megkeressük a tankönyvben is az új anyagot, ha szükség van, kiegészítjük, kijavítjuk és feladjuk leckére.

III. A tanultak begyakorlása.

Feladott lecke megtanulása. A feladott lecke tanulásánál követeljük növendékeinktől, hogy az új ismeretek könnyebb elsajátítása céljából használják a táblára felírt vázlatot és szempontokat. Otthon is gyakorolják a rajzokat s amikor szükséges, tekintsek meg a térképet is. Nézegessék a tanterem üvegszekrényébe helyezett szemléleti anyagot, figyeljék a kísérleteket. Mindez kevesebb munkába kerül, mint a pusztá könyvtanulás s mégis maradandóbb ismereteket nyújt.

Olvasmányok. A tanultak pontosabb megértésére és bővítésére szolgál a növénytani irodalom népszerű magyar munkáinak olvasása. Ezeket nagyrészt már előbb felsoroltam. A legtöbb tanuló szívesen olvas, ha van ideje. Növénytanban kötelező olvas-

mány nincs s mégis sokan használják a kis szakkönyvtárt, nemcsak nagyobb szünetek, hanem tanítási idő alatt is. A könyveket 2—3 hétre is kiadhatjuk, beadás alkalmával pedig az egész osztály előtt rövid beszámolót kérünk az olvasottakról. Egyes képeskönyvek, határozók állandóan a növendékeknél vannak, egy-egy tanuló nevére kiadva, de bárki használhatja.

Önálló tanulmányok, megfigyelések, kísérletezések, gyűjtések a továbbképzést szolgálják. Növényeket csak úgy lehet alaposabban megismerni, ha gyűjtjük, préseljük, megszáritjuk és gyűjteményt is csinálunk. Nálam minden tanulónak legkevesebb 120, de soknak 200—300 lepréselt és gyűjteménybe foglalt növénye van. A szám a szorgalomtól és természetszeretettől, a kiállítás pedig a szépérzékétől függ. Mindezeket a tulajdonságokat fontos és szükséges fejleszteni. Növénytant különösen kedvelő tanítványaim ezenkívül más megfigyelésekkel is foglalkoznak. Így sokan szabad idejükben — télen is — bejárnak a szertárba, hol különösen mikroszkópi vizsgálatokkal foglalkoznak. Ősszel és tavasszal szombat, vasárnap és ünnepnap délutánjain távolabbi vidékre is kirándulnak megfigyelés és gyűjtés céljából. Szemléltetési anyagunk évről-évre erősen gyarapodik s ez főképen a tanulók érdeme. Kisebb növényformációk összegyűjtött növényeiről, azok életéről, virágos növényeken tett megfigyelésekről, a virágzás idejéről, stb. írásbeli beszámolást is kérhetünk. Aki mindezekkel behatóbban foglalkozik, az ú. n. szülőföldismeretet minden megerőltetés nélkül képes megcsinálni, pedig tudjuk, hogy enélkül igazi népiskolai tanítás alig lehetséges.

Összefoglalás, ismétlés. Minden nagyobb egység után összefoglalást tartunk. Egy pár összetartozó növény, életjelenség, közös előfordulás, felhasználás, stb. összefoglalásra is alkalmas. Ismétlést nagyobb fejezetek után (őszi virágos növények, virágtalan növények, növényföldrajz, alaktan, szövettan, élettan, tavaszi virágos növények), továbbá az év végén kell tartani. Ne sajnáljuk az időt s legalább 8—10 órát szánjunk az annyira szükséges ismétlésekre.

IV. Változtatások a jövőben.

Miután a növénytan a természettel foglalkozó tudományoknak csak egy fejezete, helyzete a jövő tanítóképzésben a többi természettudományi tárgytól függ. Egy pár kívánság azonban most is felmerülhet. Így: változtatni lehet a mostani anyagon abban az értelemben, hogy a sokszor túlságba vitt leírásokat csökkentjük. Nem a leírás, hanem inkább a megismerés, a természetszeretet legyen a főtörekvésünk. A jövőben pedig igen kívánatos lenne a ma élő növények őseit is röviden megismertetni, tehát növényöslénytant is tanítani dióhéjban. Kívánatos volna továbbá a növénytani ismeretek fejlődését, e tudomány nagyobb művelőit, különösen magyar növénybúvárokat ismertetni.

Ami az órák beosztását illeti, szükséges lenne ősszel és tavasszal több órát venni, amit azzal lehetne ellensúlyozni, hogy télen annyival kevesebb volna az óraszám. A változó óraszámot vala-

mely nem időszakhoz kötött (pl. slöjd) tantárggyal lehetne kombinálni.

Jövőben a módszerben nagyobb aktivitásra kell törekedni, mert a növénytant majdnem teljesen cselekedtetően lehet tanítani. Ehhez azonban hosszabb átmenet és a maitól eltérő felszerelés szükséges.

Népiskolai módszertan szempontjából legtermészetesebb az, ha a természeti, gazdasági és háztartási ismeretek népiskolai módszerét külön órán, a legfelsőbb fokon tanítjuk.

*

Straub Ferenc tanár úr (Szeged) előadásomhoz szólva azt pontról-pontra megvizsgálta, elfogadta. Megállapította azokat a hiányokat, melyek az egyes intézeteknél a növénytan ilyen szempontok szerint való tanítását akadályozzák. Ezek azonban mind kiküszöbölhetőek. Konkrét indítványt is tett: Kívánatosnak tartaná, ha a szünetekben a természettudományi tárgyak tanítását tárgyaló tanfolyam tartatnék, melyen az egyes téren term. tudományi tárgyak módszere, különösen a legegyszerűbb alapfelszerelés összeállítása kerülne tárgyalásra. Természetesen ehhez én is szíves készséggel hozzájárulok és ha szükséges a munkában magam is résztveszek.

Jaloveczky Péter.

A tanító-, tanítónő- és óvónőképző-intézetek tanulóinak statisztikai adatai az 1930—31. tanévről.

A *Magyar Statisztikai Szemle* most megjelent 1932. évi 2. számában közzétette a magyar tanító-, tanítónő- és óvónőképző-intézetek tanulóinak 1930/31. tanévről szóló fontosabb statisztikai adatait. Örvendünk, hogy ezeknek az adatoknak a feldolgozása és közzététele minden más iskolafajt megelőzőleg megtörtént. Sajnos nem olyan részletességgel, mint az a tanító- és óvónőképzőintézeti tanárságot méltán érdekelheti. Sok olyan kérdés lenne, amelyik bár a statisztikai kérdő-íveken szerepel, itt nem adatott ki. Így különösen a növendékek előmenetelének, a tanárok és tanárnők számának kimutatása lett volna szükséges. Itt mutatunk rá arra is, hogy a kérdő-íveknek egy a képzés szempontjából rendkívül fontos kérdése lenne, hogy intézetenként egy-egy növendék hány gyakorlati tanítást végzett.

A *hivatalos statisztikai adatok* szerint az 1930/31. tanévben a 20 tanítóképzőintézetnek 3.412 fiú-, a 34 tanítónőképzőnek 6.046 leány- és az 5 óvónőképzőintézetnek 404 leánytanulója volt. Ebben a tanévben 3 új tanítónőképzőintézet és egy új óvónőképzőintézet kezdte meg működését és ennek megfelelően az előző évvel szemben a tanulók száma is ezekben a képzőintézetekben gyarapodott erőteljesen, míg a tanítóképzők tanulóinak a számánál csak mérsekeltbb emelkedést észlelhetünk.

Az előző 4 tanév adatait is figyelembevéve, 5 év alatt a tanítóképzők tanulóinak a száma 50.7%-kal, a tanítónőképzőké 81.8%-kal és az óvónőképzőké 137.6%-kal növekedett.

Ime a statisztikai kimutatás:

		A tanulók száma		
		a tanító-	a tanítónő-	az óvónő-
		képzőintézetekben		
1926/27-ben	összesen	2.611	5.525	170
1927/28-ban	„	2.947	4.014	276
1928/29-ben	„	3.160	4.658	278
1929/30-ban	„	3.305	5.365	359
1930/31-ben	„	3.412	6.046	404

Évfolyam szerint 1930/31-ben.

I. évfolyam	695	1.425	102
II. évfolyam	640	1.322	102
III. évfolyam	649	1.106	95
IV. évfolyam	687	1.111	105
V. évfolyam	743	1.084	—

Kor szerint.

14 éves	83	546	16
15—19 éves	2.675	4.948	306
20 éves	356	278	29
21 éves és idősebb	298	274	53

A szülők foglalkozása szerint.

Östermelés	750	595	44
Bányászat és ipar	816	690	57
Kereskedelem és hitel	205	570	35
Közlekedés	209	580	35
Közszolgálat és szabad foglalkozás	765	2.751	156
Nyugdíjasok	381	695	51
Egyéb foglalkozások	288	365	26

Vallás szerint.

Római katolikus	2.269	4.559	351
Református	661	874	53
Ág. h. evangélikus	287	538	15
Izraelita	109	146	1
Egyéb	86	129	6

Oklevelet szerzett tanulók.

1926/27-ben	304	477	—
1927/28-ban	327	551	98
1928/29-ben	462	678	1
1929/30-ban	593	898	54
1930/31-ben	706	1.058	107

A tanulóknak évfolyamok szerint való megoszlását ismertető adatoknál feltűnik a magasabb osztályok viszonylag nagyszámú

népessége. Erre vonatkozóan egyrészt magyarázatot ad az *első évfolyamra beiratkozott tanulók száma, amely az utolsó 5 év alatt a következőképen alakult:*

	1926/27	1927/28	1928/29	1929/30	1930/31
Tanítóképzők . .	805	789	697	675	695
Tanítónőképzők	995	1.190	1.164	1.501	1.125
Óvónőképzők . .	85	111	107	62	102

másrészt viszont lényegesen szaporította a felsőbb évfolyamok tanulóinak a számát azoknak az egyéneknek a bekapcsolódása, akik magasabb előképzettségük (főképp érettségi bizonyítvány) alapján a felsőbb évfolyamokban kezdték képzőintézeti tanulmányaikat.

A tanító- és tanítónőképzőintézetek tanulóinak *kormegoszlását* egybevetve, megállapíthatjuk, hogy a leánytanulók között viszonylag kevesebben vannak a magasabb korcsoportokban, mint a fiúk között. Sokkal nagyobb különbség mutatkozik azonban a kétféle képzőintézet tanulói között a *szülők foglalkozása* tekintetében. Míg ugyanis az őstermelés köréből a fiútanulóknak 22%-a származik, a leánytanulóknak csak 9,82%-a, a bányászat és ipar keretébe a fiúk 23,9%-a, a leányoknak 11,4%-a, a közszolgálat és szabadfoglalkozásokhoz a fiúk 22,4%-a, a leányoknak pedig 45,5%-a tartozik. Míg tehát a leánytanulók többsége közszolgálati (főképp pap, tanár, tanító) és szabadfoglalkozású szülők gyermeke, addig a fiútanulók az őstermelés, a bányászat és ipar, valamint a közszolgálat és szabadfoglalkozások csoportjaiban egyformán vannak képviselve.

Meg kell még emlékeznünk a tanítói és tanítónői *oklevelet szerzett* tanulók számának az utóbbi években észlelhető fokozatos és nagymérvű emelkedéséről. Az utolsó 5 év alatt ugyanis a tanítói oklevelet kapott tanulók száma 152,2%-kal, a tanítónői oklevelet szerzetteké pedig 121,8%-kal emelkedett. Ha az utolsó tanévben kiadott oklevelek számát, 1764-et az 1929/30. tanévben főhivatás-ként működő elemi iskolai tanerők összes számához viszonyítjuk, ez a szám az 1930. tanév végén 19.025 volt, úgy a tanításra jogosult legújabb generáció a tényleg működő tanerők számának 9,6%-os apadását pótolhatná. Nemek szerint vizsgálva, pedig azt látjuk, hogy az 1930/31. tanévben tanítói oklevelet szerzett egyének a tényleg működő férfitanítóknak (10.704) 6,8%-át, az új tanítónői oklevelesek pedig az állásban lévő tanítónőknek (8.321) 13,4%-át képezik. Az ugyanebben a tanévben kiadott óvónői oklevelek száma a kisdedővőintézeteknél alkalmazott vezetőknek 6,7%-a.

A feltüntetett adatok alapján — írja a statisztikai adatok összeállítója — rá kell mutatnunk arra a körülményre, hogy ha a kiadott tanítói és tanítónői oklevelek száma a legutolsó évi magasságban állandósul — az első évfolyamra beiratkozottak száma alapján pedig ez valószínű — úgy a közeljövőben a népoktatás

céljaira rendelkezésre álló tanerők tekintetében jelentékeny felesleg fog mutatkozni.

Ez utóbbi észrevételhez szabadjon megjegyeznünk, hogy az teljesen csak az utolsó adatok alapján való megállapítás. Az igaz, hogy az úgynevezett természetes apadás sohasem szokott az 5%-on felül emelkedni, de az új iskolák nyitása eddig lehetővé tette a végzett férfi tanítók elhelyezkedését. A végzendők száma, mint az évfolyam szerinti csoportosítás mutatja, most évről-évre csökkenni is fog. Holott a férfitanítók száma az utolsó két évben 10.202-ről 10.704-re emelkedett, ami 500 főnyi emelkedésnek felel meg. Ez egy évre 250, amit levonva az oklevelet szerzett tanítók számából, észre fogjuk venni, hogy a megmaradó szám nem elegendő a természetes apadás pótlására sem. Ezért szaporodott a tanítónók száma erősebben, mert nagyon sok állásra nem is volt férfi pályázó. A tanítóképző-intézeti növendékek és az okleveles tanítók száma, a fejlődés eddigi üteme szerint nemcsak nem volt sok, hanem a mai viszonyaink szerint szinte egyedülálló jelenség, ahol minden oklevelet nyert el is tudott helyezkedni.

Az okleveles tanítónók számának emelkedése tagadhatatlanul igen erős, évenként, az utolsó négy évben, 11.3%, 27.7%, 32.4% és 17.7%. A normális elhelyezkedési lehetőség a tanítónók részére is legalább 5%-ra tehető, mert számuk az utolsó években folyton emelkedik. 1927/28-ban az állásban lévő tanítónók száma 7354, (ugyanakkor tanító 10.202) azaz 41.88% volt, 1929/30-ban számuk már 8521, (ugyanakkor tanító 10.704), azaz 45.7%. Számuk tehát 1000-rel emelkedett 2 év alatt. Az állásba nem jutottak egy nagy százaléka, kb. 20—25%-ra tehető, nem is akart állásba jutni. A tanítónőképző-intézetet elvégezte, de tanítónői állás elnyerése nem képezte az elvégzés célját. Azonkívül a Budapesten végzett — évenként 200—250 okleveles tanítónő nem akar Budapestről elmenni, ahol pedig a városi iskoláknak évente legfeljebb 50—60 új tanítóra van szüksége. Ilyen módon azt lehet következtetni, hogy az állásban levő tanítónői létszámnak évenként kb. az 5% tudott elhelyezkedni, ami (7500-as tanítónői létszámot véve, öt év alatt 1700—1800 tanítónőt jelent. Ezt az ötévi összes létszámból, 5642-ből levonva, a most állás nélküli okleveles tanítónók számát legmagasabban 1800—2000-ben állapíthatjuk meg. Ebben benne van az a fentebb említett mintegy 20—25% is, akik nem is törekednek állás elnyerésére.

Ugyanúgy vagyunk az óvónői oklevelet nyertek számával is. Ez a legutóbbi évben igaz 107 volt, de azelőtt két évben át alig számbavehető számú óvónő kapott oklevelet. Mindössze 55. Ezzel szemben mit mutat az óvónőkről szóló hivatalos statisztikai kimutatás. A *Magyar Statisztikai Évkönyv* legújabb, XXXVIII. kötete, mely szintén nem régen hagyta el a sajtót, a 224. lapon közli az óvodákról, hogy az ötévi 1925/26.—1929/30. évi óvónői átlagos létszám 1541 volt, de ez az átlag 1928/29-ben 1404-re, 1929/30.-ban 1454-re emelkedett. Ezt pedig a végzettek számából pótolni nem is lehetett volna, hiszen emelkedés nélkül is normálisan évi 65—70 fő a ter-

mészetes apadás. Ugy hogy az eddigi hiányok pótlása is nem a most, hanem a már 1926/27. előtt végzettek közül volt lehetséges. Tehát a kisdedővők számának esetleges nagyobb mérvű emelését akadályozná az óvónőkben jelentkező hiány.

Ezeket az adatokat azért sorakoztattuk így fel, hogy a Statisztikai Szemle megállapítását, melyet a napilapok egy része is átvett, a kellő értékére szállítsuk le. Nem szeretnők, ha a Statisztikai Szemle megállapításából akár a közvélemény, akár az illetékesek téves következtetést vonnának le. *Kiss József.*

EGYESÜLETI ÉLET.

Választmányi ülés. *Egyesületünk választmánya április hó 18-án hétfőn délután 5 óraker a budapesti VII. ker. állami tanítónőképző-intézetben (VII. ker. Damjanich-utca 45.) tartja ezévi tavaszi rendes választmányi ülését.* Tárgysorozat. 1. Az elnökség működésének és határozatainak tudomásul vétele. 2. A szerkesztői, főtitkári és titkári tisztség betöltése. 3. Egyesületi ház vétele. 4. A május 8-iki közgyűlés előkészítése. 5. Indítványok. (Ez utóbbiak 3 nappal a választmányi ülés előtt írásban beadandók. Alapszabály 52. §-a.)

Ezen a választmányi ülésen résztvesznek az összes választmányi tagok, azok is, akiknek választmányi tagsága ez évben lejár és így éppen most újra választás alá kerülnek.

Közgyűlés. Egyesületünk ezévi közgyűlését előreláthatólag május hó 8-án, vasárnap délelőtt tartja. A közgyűlés idejét, helyét és programját az április 18-iki választmányi ülés fogja véglegesen megállapítani.

Memorandum a rajztanítás ügyében. Egyesületünk a november hó 2-án tartott taggyűlés megállapításai alapján *Tscheik* Ernő indítványára a tanítóképző-intézeti rajztanítás tantervi anyagának a tanítóképzés céljainak megfelelőbb elrendezése tárgyában a következő felterjesztéssel fordult a vallás- és közoktatásügyi miniszter úrhoz.

Nagyméltóságú Miniszter Ur!

A Tanítóképző Intézeti Tanárok Országos Egyesülete taggyűlésen szakelőadó és szaktanárok javaslatai alapján megtárgyalta a tanítóképző-intézeti rajztanítás módszerét és elhatározta, hogy annak tökéletesebb tétele érdekében mély tisztelettel kéri Nagyméltóságodat, hogy az 1925. évi június hó 20-án kelt 42.500—VI. számú rendeletével a m. kir. állami tanító- és tanítónőképző-intézetek számára kiadott tanterv és utasítás rajzra vonatkozó fejezetének alább részletezett módosítását elrendelni kegyeskedjék. Kérésünk támogatására már most legyen szabad előterjeszteni, hogy a kért módosítás nem kívánja a rajz tantervi keretének sem bővítését, sem szűkítését, csupán a tanítóképzés céljainak a mostaninál megfelelőbb elrendezését. Keresztülvitelét megkönnyíti az is, hogy a változtatás a többi tantárgyat egyáltalában nem érinti.

Tantervünk szelleme és utasításunk szavai szerint a tanítóképző-intézeti rajztanítás — éppen úgy mint minden tantárgy — első sorban a tanítói hivatáshoz szükséges készség megadását szolgálja. A rajznak állandóan ezen szemponthoz kell alkalmazkodnia. „Feladata megadni a jelölteknek a *szorosabb értelemben vett rajzi szakképzettséget.*“

Iskolánk szakjellegét szemelött tartva, rajztanításunk anyagát két részre kell osztanunk. Az első rész tartalmazza az általános rajztudást

nyújtó anyagot, amit a középiskola is nyújt, ha ott rajztanítás van. A második részt iskolánk szakjellege tölti meg anyaggal. Az első rész — nevezzük *általános rajznak* — az imitatív-, a díszítő- és vetületi rajzot tanítja. A második rész — nevezzük *szakrajznak* — gyakorlati és elméleti részből áll. A gyakorlati rész az emlékezés — és elképzelés után való rajzolást, a táblai magyarázó rajzokat és a népiskolai rajz-tanmenet elkészítését tartalmazza. Az elméleti rész a népiskolai rajztanítás módszer-tanát öleli fel.

A szakrajz tanítását a *tanterv* a következőkkel biztosítja.

I. osztály: Emlékezeti rajzok. II. osztály: Emlékezetből való rajzolás. III. o.: Emlékezetből való rajzolás. IV. o.: Emlékezeti rajzok. — A népiskolai rajztanítás módszere. A népiskolai tanterv és utasítás ismertetése. A rajzzal való demonstrálásnak gyakorlása. V. o.: A rajzzal való demonstrálásnak gyakorlása. Jelenetek. A népiskolai rajztanítás története, célja, anyaga és módszere. Vezérkönyvek és tanítási eszközök ismertetése. A népiskola anyagának tanmenetszerű összefoglaló feldolgozása.

A *tantervi jegyzetben* ezt olvassuk: „A népiskola rajzanyagának tanmenetszerű feldolgozásában az összes évfolyamok résztvesznek; az utolsó évre csupán a szükséges kiegészítő áttekinthető összefoglalás marad”.

Az *utasítás* megközelítő időbeosztásában az emlékezet- és elképzelés utáni rajzolásra osztályonként 4—4 = 20, a népiskolai rajztanítás anyagának feldolgozására az első három osztályban 6—6, a IV.-ben 10 és az V. osztályban 18, összesen 46 órát vesz fel.

A népiskolai rajztanítás módszertani fejtegetésére nem szán időt az utasítás időbeosztásában, pedig a tanterv a IV. és V. osztályban előírja ezt az anyagot.

A népiskolai rajztanmenet beható didaktikai feldolgozását az utasítás a IV. osztályra is kiterjeszti, holott a tantervi jegyzet az V. osztályba utalja.

A népiskolai rajztanítás módszertani részének tanításával az utasítás csak érintőleg foglalkozik. „A IV. és V. osztály feladata a teljes áttekinthetést megadni”, „a tanár magyarázatokkal kísérve ismerteti a tanterv rajzi részét” és „gondoskodik a népiskolai anyagból vett tipikus egységek feldolgozásáról” mondatok utalnak csak az elméleti részre. Amíg a tanmenet megrajzolásának módját erősen részletezve, bőségesen tárgyalja, addig ezt a részt elhanyagolja, az idő beosztásában sem ad e célra órát.

A *szakrajz* anyagának feldolgozására az utasítás időbeosztása a különböző osztályokban együttesen 66 órát vesz fel. Ha figyelembe vesszük, hogy az V. évfolyam összes rajzórái ugyanezt a számot adják, önként is felvetődik a gondolat, nem lenne-e előnyös a szakrajznak anyagát az V. osztályban egyesíteni.

A most szétszórt és évenként, osztályonként csak 4 órában és többnyire idő előtt tanított, tehát meg sem érthetett szakrajzi anyagot, mint befejező, koronázó részt a már didaktikai érzékkel bíró utolsó éven kellene tanítani. Ez az elgondolás egységessé, könnyen áttekinthető felépítésűvé teszi a tantervet és jobban kidomborítja iskolánk szakjellegét.

E módosításnak javára írandó, hogy akkor óhajtja az elméletet adni, amikor a jelölt arra megérett, amikor ő maga kívánja azt, gyakorlati tanításaiban szüksége van rá és így élénk érdeklődése biztosított.

A tanterv és utasítás között levő eltérések e módosítással egyidejűleg kiküszöbölhetők.

Az elképzelés és emlékezet után való rajzolás fontossága így jobban kiérződne, hangsúlyt kapna. Nemcsak iskolánk szakjellege, hanem

a rajztanítás fejlődése is a képzeleti rajzot fontosságra nézve az imitativ rajz mellé óhajtja állítani.

Az *általános rajz* nem veszítene ezen megoldás mellett, mert a négy évfolyamba sűrített anyag megkapná a *szakrajz* kiemelésével felszabadult órákat. A módosítás ugyanannak az anyagnak más csoportosítását kívánja csak. Az általános rajz sorsát feltők csak azt kifogásolhatják, hogy az általános rajz nem szerepel a legérettebb ifjúság tananyagában. Ha azonban összehasonlítjuk az általános rajz veszteségét a szakrajz nyereségével, úgy a módosítás megvalósítását kell kérnünk. Tantervünk szellemének, a tanítóképzés céljának megfelelően a szakrajzot kell kedvezőbb viszonyok közé helyeznünk.

Ezen megfontolások alapján még egyszer mély tisztelettel kérjük Nagyméltóságodat, kegyeskedjék a tanító- és tanítónőképző-intézeti tantervet és utasítást úgy módosítani, hogy

a *szakrajz* csak az V. évfolyam anyagában szerepeljen, és így a tanterv és az utasítás között levő eltérések kiküszöböltessenek.

Kérésünk megismérlése mellett vagyunk Budapest, 1952. február 6-án — Nagyméltóságodnak alázatos tisztelettel *Párvy* Endre elnök, *Mihalik* József főtitkár.

Jelölőbizottsági gyűlés. Egyesületünk márc. hó 10-én, csütörtökön délután ½5 órakor a VII. ker. áll. tanítónőképző-intézetben (Damjanich-utca 45.) jelölőbizottsági ülést tartott, melyen résztvettek a választmány ez alkalommal választás alá nem kerülő tagjai és az egyesület tisztviselői. (Alapszabály 52. §.) — A jelölő bizottsági ülésen az elnök felkérésére *Sztankó* Béla nyug. főigazgató, tiszteleti tag elnökölt, az ülés jegyzőkönyvét dr. *Prohászka* Ferenc titkár vezette. Az ülésen a megüresedett 35 választmányi tagságra megejtették a hármasjelöléseket, szem előtt tartva az alapszabály 51. §-ának rendelkezését, amely szerint 20 budapesti választmányi tagság és 15 vidéki tagság kerül ez alkalommal betöltésre, mert a két év előtti választásoknál mind a 35 hely vidéki kartársakkal töltetett be. Ugyancsak jelölés történt 4 üresedésben levő választmányi póttagságra is. A szavazatszedő bizottság tagjai *Sztankó* Béla elnöklete alatt *Mihalik* József, dr. *Prohászka* Ferenc, *Mácsay* Károly és *Bartal Alajos* lettek. A szavazólapokat az egyesület főtitkára azóta szétküldte, sőt egy részük már vissza is érkezett.

Márciusi taggyűlés. Egyesületünk március hó 16-án az I. ker. áll. tanítóképző-intézetben taggyűlést tartott, melyen *Párvy* Endre igazgató gyengélkedése miatt dr. *Frank* Antal igazgató elnökölt. Jelen voltak: *Gömöri* Sándor, *Kiss* József, *Kirchmayer* Győző, *Horvai* Ede, *Mesterházy* Jenő, *Cser* János, *Lux* Gyula, *Jaloveczky* Péter, *Szántó* Lenke, *Erdélyi* Olga, dr. *Szemere* Samu, *Ferenczi* István, *Nagy* Ferenc, *Zaláni* Béla, *Erdély* Edith, *Polesinszky* Béla (Győr), dr. *Csech* Arnold, *Frigyes* Béla, *Kaposi* Károly és *Mihalik* József. Az elnök a gyűlést megnyitva, kegyelettel emlékezett meg *Grúz* Frigyes, volt kassai tanítónőképző-intézeti igazgató haláláról. *Cser* János tanítóképző-intézeti tanár, a fővárosi Pedagógiai Szeminárium lélektani laboratóriumának vezetője, *Kerschensteiner Györgynek*, a nemrég elhunyt kiváló német pedagógusnak munkásságát, gondolatait és érdemeit fejtegette tartalmas előadásban. Az előadáshoz *Csech* Arnold dr. szólt, ismertette *Kerschensteiner* 1914-ben Budapesten tett látogatását és a Pedagógiai Szemináriumban tartott 5 előadását. Elnök az előadásért az előadónak köszönetét fejezte ki a taggyűlés nevében is. Az előadás folyóiratunk legközelebbi számában megjelenik.

Mihalik József.

IRODALOM.

Búcsú az iskolától. *Gyermekíráások.* A székesfővárosi községi gyakorló elemi iskola (VIII. Mária Terézia-tér 8.) IV. osztálya tanulóinak írásaiból összeállította és közreadja: *Vikár Kálmán* gyak. isk. tanító. Budapest, 1931. A Budapesti Hirlap nyomdája. (N. 8-r. 32 l.)

Negyvenkét kilencéves gyermek mosolygó és töprengő, kacagó és komolykodó, látó és fantáziáló, bátortalan és csapongó, a gyermeki lélek minden tulajdonságát visszatükröző 57 fogalmazványa, sőt komoly rimekbe szedett verse, színdarabja. Mennyi báj, derű, eredetiség, ötlet, gondolat, fantázia e kis írásokban. S mennyi tapasztalás, útmutatás, buzdítás, remény e gyermekíráásokat olvasnitudó felnőttek, pedagógusnak.

Vikár Kálmán eleve megnyugtat előszavában, hogy e kis füzet nem hiúság kielégítésére, nem túltengő ambíciók táplálására s nem is tehetségkeresés céljából került a nyilvánosság elé. E kis füzetnek komoly pedagógiai célzata és értéke van. Célzata az, hogy magyar nyelven ez az első munka, amely *gyermekíráások* (egy osztály minden tanulójának) *gyűjteményét* adja. Pedagógiai értéke pedig kétségtelenné válik, ha elképzeljük azt, a komoly és nagy felbuzdulást, a munkaközösségnek azt az érzését, amely egy osztályt, vagy iskolát áthat akkor, amikor az anyagot összehordják, kiválogatják, rendezik és látják, tapasztalják, átélik: hogyan készül a könyv? — Reméljük, hogy Vikár Kálmán példáját sok más iskola is követni fogja s pedagógiai irodalmunknak ez a területe is gyarapodni fog.

Hasonló füzetek összeállításánál azonban egy szempontra szigorúan ügyelnünk kell: csakis olyan fogalmazványokat, írásokat fogadjunk el s jelentessünk meg, amelyeket kizárólag az iskolában írtak a gyermekek. Vikár Kálmán ugyanis azt írja előszavában: „Részben az iskolában írt fogalmazványok, részben otthon, több-kevesebb jóakarató segítséggel készült írások sokaságából válogattam össze a közölt darabokat“. Pedig ez a „több-kevesebb jóakarató segítség“ leszedi a gyermekíráások himporát, letörli azt a kezdetlegességében is bájos eredetiséget, amely a gyermekíráások jellemzője, mondhatnók zamata, amelyen a felnőtt laikus olvasó derül és ámul, a pedagógus pedig tapasztal, okul, tanul. Ez a „több-kevesebb jóakarató segítség“ csúsztat a gyermekíráásokba ilyen nem gyermekies mondatokat: „Panni néni azt kérdezte tőlem, *minekutána megmondtam a nevemet*, hogy hogyan fogok tanulni“. Ez a külső segítség csiszol ki sok fogalmazványt olyan tökéletesre (Délelőtt az iskolában. Mikor Pista elkésik. A müncheni Német Múzeumban) ami már — különösen a laikus olvasóban — kételkedést ébreszt a gyermekmunka önállóságában. Végül nem szabad meghagyni a fogalmazványokban ilyesmiket: „legjobb barátom a Zilahy Aladár“ — a fővezér a Pistelke Rudi“. Az ilyen hibák a fogalmazványok közös javításánál nem maradhatnak észrevétlenül s éppen ez a pedagógiai értékkülönbség a szülők otthoni segítsége s az iskolai közös munkából folyó javítás között.

Szalatsy Richárd.

H I R E K.

Dr. Nagy Árpád †. Dr. Nagy Árpád ny. vallás- és közoktatásügyi államtitkár febr. 24-én meghalt. Egész életét a közoktatás szolgálatában töltötte el. Hosszú ideig a főiskolai ügyosztályban dolgozott, majd a főiskolai és művészeti ügyosztály főnöke volt. Sokáig látta el a minisztérium több ügyosztályának államtitkári revízióját is. A tanítóképzés-

sel akkor került szorosabb összeköttetésbe, mikor a népiskolai ügyek vezetését átvette és megszervezte a pedagógiai szemináriumokat. Röviddel ezelőtt vonult nyugdíjba. Halála sok barátját, tisztviselőtársát, tisztelőjét borította gyászba. Temetése nagy részvét mellett folyt le.

Grúz Frigyes †. Grúz Frigyes a kassai róm kath. tanítónőképző-intézet volt tanára, majd éveken át igazgatója március 11-én, 72 éves korában elhunyt. Kiváló tanár volt, jó barát és kartárs, lelkes magyar ember, aki magyarsága miatt volt kénytelen elhagyni intézetét és Kassa városát. Szívében az elveszett Kassa feletti fájdalommal viselte bánatát. Sok kartársa, tanítványainak százai gyászolják elhunytát. Temetése március 13-án, vasárnap délután ¼ órakor volt a rákosi új köztemető halottasházából. Magyar mártírumságáért, nemes nevelői munkájáért adjon az Ég neki jutalmul örök békességet.

Múteremkiállítás. *Farkasdy* Zoltán, a budapesti VII. ker. áll. tanítónőképző-intézet rajztanára a husvétii szünidőben olaj- és vízfestményeiből az intézet rajztermében múterem kiállítást rendezett. A kiállítást igen sokan tekintették meg, anyagáról az összes fővárosi lapok elismerőleg írtak. A Pesti Hirlap márc. 22-iki száma a többek között így ír: „A kiállítás elrendezése és színvonala meglepően jó képeket nyújt, mert amit produkál, az őszinte és becsületes munka. Arcképei finom tónusúak. Megkapóak hangulatos tájképei. (*Kincsesi panoráma, Patasi parókia, Szülőházam udvara, Delelő gulya.*) Virágképei lehetfinomságúak. Csendéletei közül az *Iskolaszentgyörgyi edények* külön figyelmet érdemel. *Farkasdy* kiállításában igazán lehet gyönyörködni.“ — Az *Esti Kurir* március 20-iki számában a részletes ismertetést így fejezi be: „a hatalmas kiállítási anyag egy a rajz és festészet alapelemeit fölényesen ismerő művészt reprezentál.“

Adomány. A budapesti I., ker. áll. tanítóképző-intézet növendékei, mint az intézetben tartott ünnepélyük tiszta jövedelmét, mintegy 70 pengőt adományoztak egyesületünk céljaira.

Nyugdíjazások. *Lechnitzkyné Jancsó Gabriellát* és özv. *Lépesné Baur* Irént, a II. ker. állami tanítónőképző-intézet tanárnőit, a vallás- és közoktatásügyi miniszter, saját kérelmükre nyugdíjba helyezte.

Irodalmi szemle. A *Pestvármegyei Népművelés* márciusi számában *Mesterházy Jenő: Az első magyar miniszterelnök, Jaloveczky Péter: Háztartási kémia* (Tojásfestés) című érdekes cikkeit találjuk. Az *Izr. Tanügyi Értesítőben* *Cseh Arnold Kerschensteiner Györgyről* írt megemlékezést, különösen érdekesen ismertetve Kerschensteinernek a magyarokkal, *Bárczy Istvánnal, Nagy László, Bánóczi József* tanítóképzőintézeti igazgatókkal való összeköttetését. *Drozdy Gyula* a *Néptanítók Lapjában Szociológia a népiskolában* címen írt tanulmányt.

Kultúrdélutánok a nyíregyházi áll. tanítóképzőben. A nyíregyházi áll. tanítóképző-intézet ebben az évben az eddiginél is fokozottabb mértékben kapcsolódott bele Nyíregyháza kulturális életébe. Az intézet ifjúsága *Téger Béla* önképzőkori tanárelnök vezetésével és a tanári testület tagjainak közreműködésével az elmúlt 2 hónapban 4 változatos műsorú, nívós és igen látogatott kultúrdélutánt rendezett. Az első kettőn *Lukács Béla*, az intézet igazgatója tartott előadást Velencéről. Az előadó saját fényképfelvételei alapján vetített képekben mutatta be a város festői szépségeit és a velencei iskolák remekműveit. A harmadik kultúrdélutánt a cserkésztest ügyének szentelte az intézet. Ezen *Dohanics János*, az intézet „Tisza“ cserkészcsapatának parancsnoka az előkészületben lévő cserkész „Jamboree“-t ismertette. A negyedik kultúrdélután középpontjában *Horváth János* gyakorlóiskolai tanítónak Japánról tartott előadása állott.

Ennek az előadásnak az kölcsönzött különös érdekességet, hogy az előadó annak a japán albumnak a képeit vetítette vászonra, amely albumot Himej város elemista tanulói küldtek cserébe azért a Nyiregyháza viszonyait szemléltető magyar albumért, amelyet a nyiregyházi áll. tanítóképző gyakorló-iskolájának tanulóitól kapott a himeji elemi iskola.

Személyi hírek. Az egri érsek *Móczár Miklós* jászberényi áll. tanítóképző-intézeti igazgatót a jászberényi róm. kat. elemi népiskolák iskolaszékebe rendes tagul kinevezte. — A jászberényi Kaszinó-Egyesület március 15-iki ünnepélyén az ünnepi beszédet *Blénessy János* jászberényi áll. tanítóképző-intézeti tanár tartotta.

Kedvezményes elszállásolás Budapesten. *A Polgáriiskolai Tanárok Országos Egyesületének Csengery Antal diákokthonában (VII. Thökölyút 82.) a vendégszobákat tanító- és tanítónőképző-intézeti tanárok, tanárnők és családtagjaik is igénybe vehetik.* Egy ágyas külön szoba az első napra 3 P, a következő napokra napi 2 P. Ebben benne van a fűtés és világítás is. Kívánságra melegfürdő is kapható, ára 1.20 P. Az érkezőt ajánlatos néhány nappal előbb a diákokthon gondnokának levelezőlapon bejelenteni. Személyazonosság vasúti arcképes igazolvánnyal vagy az egyesületünk tagsági jegyével igazolandó.

Új olasz tanítóképző-intézetek. Az olasz kormány gondosan vigyáz arra, hogy annyi tanítót és tanítónőt képezzen, ahányra előreláthatólag szükség van. Ezért 1923-ban csak 88 tanító- és tanítónőképzőt állított fel. Ezek mindannyian vegyes (koedukációs) intézetek. Az elemi iskolák számának folytonos emelkedése, a tanköteles kor határának kitolása mindig több és több tanítót kíván. Ezért ebben az évben új tanítóképzők (istituto magistrale) felállítása vált szükségessé. A kormány 11 új tanítóképzőt állított fel és pedig Pontecorvo, Ponteremoli, Petralia-Sottana, Bibbio, Citta S. Angello, Forlimpopoli, Nuoro, Matera, San Ginesio, Spoleto és Vibio Valentia városokban. Ezzel az olasz állami tanítóképző-intézetek száma 105-re emelkedett, melyhez még 5 egyenjogosított (pareggiata) magánintézet járul.

Nyári tanfolyam a müncheni egyetemen. A müncheni egyetem ez évi július 6-tól augusztus 2-ig tartja VI. nyári tanfolyamát, melyen irodalmi, történeti, államtudományi és művészettörténeti, stb. előadásokon kívül bennünket leginkább érdeklő filozófiai és pedagógiai előadásokat tartanak, főként a németországi új pedagógiai mozgalmakról. Jelentkezések, felvilágosítás kérések München, Universitát, Ludwigstrasse 17. I. Stock, Zimmer 261. címen. A tanfolyamok díja 120 márka, lehet fél-tanfolyamra is jelentkezni, melynek díja 60 márka. A napi ellátás díja 4—7 márka között. Kívánságra lakásról, ellátásról gondoskodik a vezetőség. Akik egyszerű diák-étkezéssel megelégszenek, azok étkezésként 0-60 márkáért kapnak ebédet vagy vacsorát a *Mensa Academica*-n.

Nyugtázás. Tagdíjat fizetett 1929. II. felére: Bagó M., — 1929-re: Vlaszaty F.-né, Breznay I., — 1930. I. felére: Lovass L. (6 P), — 1930-ra: Breznay I., Laszczik E., — 1931. II. felére: Sass L., — 1931-re: Irtzing F., özv. dr. Gerencsér I.-né, Pimper E., Pécs Gy., — 1932. I. felére: Vargyas M., — 1932-re: Dúzs M., Schönvívner I., Roda M., Slajchó M., Rác E., Marczély K., Vadász Z., — Szendrei I. 2 P, Dr. Mandola A. 1 P.

Előfizetett 1931-re: Pécs rk. tnőkp. — 1932-re: Eger rk. tkp.

Befizetés a Tanárok Házára: Bpest VII. áll. tnőkp. (2 P), Baja áll. tkp. (12 P).

Adomány: Bpest I. áll. tkp. 69-22 P.

Bpest, 1932. márc. 31.

Pócza J. pénztáros.

Beküldött pedagógiai könyvek és füzetek.

Weszely Ödön dr.: A szellemi képességek fejlesztése. Különlenyomat a Magyar Tanítóképző 1952. évfolyamából. Budapest, 1952. Lampel R. (Wodianer F. és Fiai) R. T. könyvkereskedése. (N. 8-r., 38 l.) Ára 1 P.

Dervey: A gondolkodás nevelése. A gyermek és a tanterv. Fordította Kenyeres Elemér. Különlenyomat a Kisdednevelés 1950. (6.) és 1951. (1—8.) évfolyamából. Budapest, 1951. A Kisdednevelés kiadása. (N. 8-r., 60 l.)

Marcell Mihály dr.: Az egyéniség összetevői. A bontakozó élet. I. Budapest, 1951. Az Élet kiadása. (8-r., 288 l.)

Búcsú az iskolától. Gyermekírások. A székesfővárosi gyakorló elemi iskola (VIII. Mária Terézia-tér 8.) IV. osztálya tanulóinak írásaiból összeállította és közreadja Vikár Kálmán. Budapest, 1951. A Budapesti Hirlap nyomdája. (N. 8-r., 32 l.)

Montessori Mária előadásai az új nevelésről. Fordította: Burchard-Bélaváry Erzsébet. Budapest, 1952. A Kisdednevelés kiadása. (N. 8-r., 56 l.)

A Teleia 1951. évi előadásai. Sexualpedagógiai előadások. Összeállította és előszóval ellátta: Dr. Emödi Aladár. Teleia Egyesület kiadása. 1952. A Teleia kiadványok 15. füzeté. (N. 8-r., 112 l.)

Berze Nagy János dr.: Önálló tudatos éneklés a népiskolában. Különlenyomat a Néptanítók Lapja és Népművelési Tájékoztató 1951. évfolyamából. Budapest, 1952. Kir. Magyar Egyetemi Nyomda. (N. 4-r., 16 l.)

Az Országos Református Tanáregyesület Évkönyve az 1950—1951. tanévről. Szerkesztette Dr. Papp Ferenc egyesületi főjegyző. XXV. évfolyam. Debrecen szab. kir. város és a Tiszántúli Ref. Egyházkerület könyvnyomdávalalata, 1951. (N. 8-r., 80 l.)

A Magyar Tudományos Irodalom bibliográfiája 1901—1925. X. 1. K é m i a. Összeállította Gáspár Margit dr. Budapest, 1951. Kir. Magyar Egyetemi Nyomda. (N. 8-r., XII. + 536 l.) — Ára 25 P.

Dr. Kurt Zierold und Paul Rothkugel: Die Pädagogischen Akademien. Amtliche Bestimmungen, gesammelt und erläutert von: — Berlin, 1951. Weidmannsche Buchhandlung. (16-r., 200 l.)